

35995

DOMOZNANSTVO

PODUK

O

ŽENSKIH ROČNIH DELIH

ZA

učiteljice, učiteljske pripravnice in gospodinje.

SPISALA

ANA STUMPF

nadučiteljica na c. kr. dekliški šoli v Trstu.

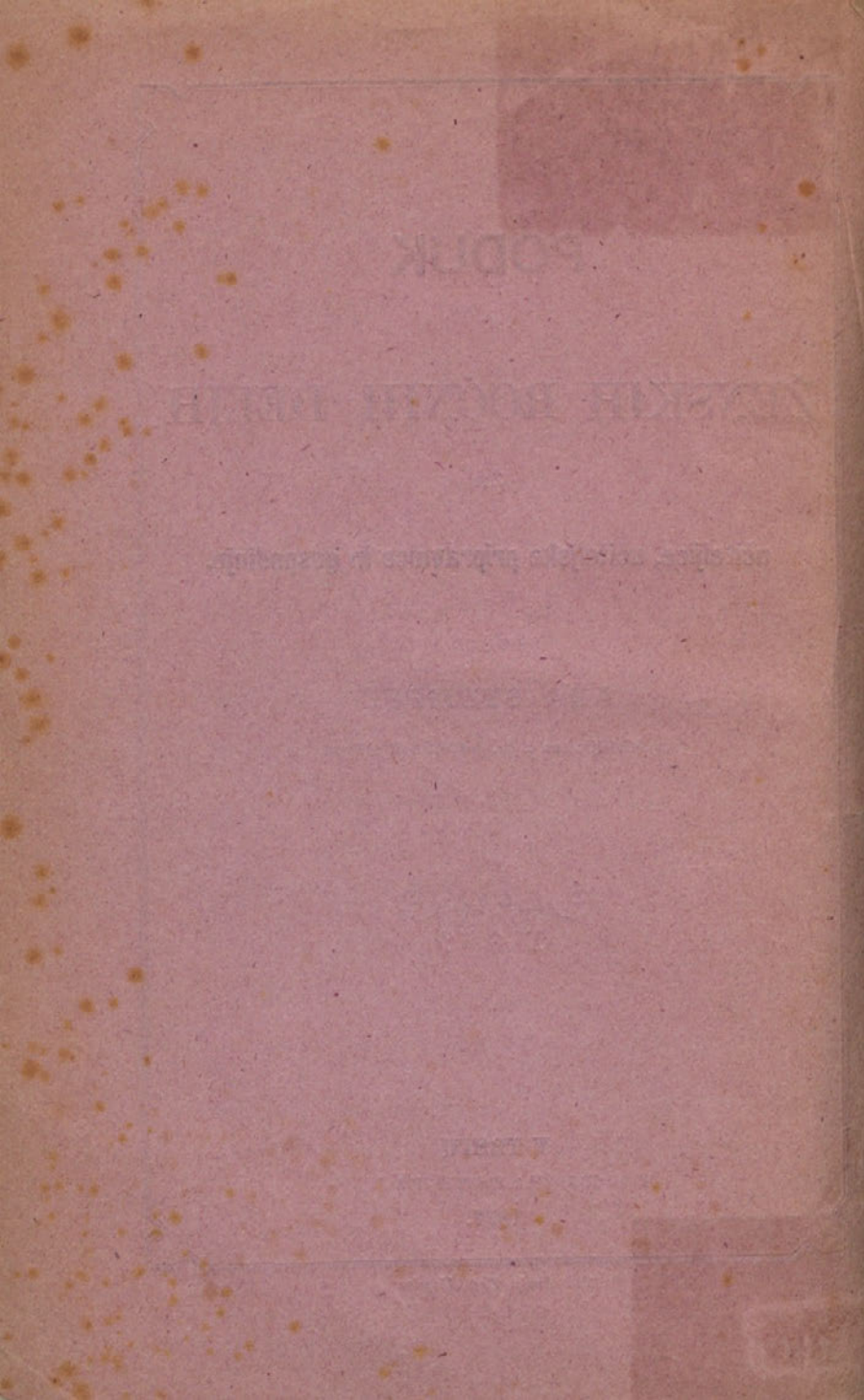

V TRSTU

ZALOŽILA PISATELJICA

1877.

Tisk Austr.-Ung. Lloyd.

PODUK

O

ŽENSKIH ROČNIH DELIH

ZA

učiteljice, učiteljske pripravnice in gospodinje.

SPISALA

ANA STUMPM

nadučiteljica na c. kr. dekliški šoli v Trstu.

V TRSTU

ŽALOŽILA PISATELJICA

1877.

35995

N 66.670/1977

TISK AVSTR.-UNG. LLOYDA.

UVOD.

I. Namen in naloga učilnice za ženska ročna dela.

§. 1. Prekoristen sad novejšega časa je učilnica za ženska ročna dela. Nje namen je ta-le: Ona uči in uri deklice v vseh delih, ktera ženska v hišnem življenji opravlja; poleg tega pa jih odgojeva tudi v vseh krepostih, ktere naj bodo dika ženski.

§. 2. Iz tega se jasno vidi vrednost te učilnice. Saj so ženska dela zelo važna, da, celo potrebna vsakej deklici in sicer navadno potrebnejša, nego razni drugi predmeti ljudske šole. Da se pa deklice teh del doma izučé, to je malokedaj mogoče, največkrat celo nemogoče. Saj ima mati tako malo časa in potrpežljivosti hčerko plesti, šivati i. t. d. učiti. Koliko mater pa je na kmetih, ktere še same teh del ne znajo. Toraj je učilnica za ženska ročna dela ženskej mladini v neprecenljivo korist.

§. 3. Da pa učilnica za delo ta velevažni svoj namen doseže, mora poduk pravilen in po pedagogičnih pravilih osnovan biti. Ta učilnica ne sme biti samo delalnica. Do današnjih časov in žalibog še zdaj so delalske šole v nekterih krajih vse bolj nego dobre učilnice. Namesti učenega načrta, po katerem se uči od stopinje do stopinje, odločevala je mati delo, kojega se je deklica učila. Vsak otrok je bil tedaj posamezen razred. Učiteljica je namesti

vsem h krati, vsakej deklici posebej delo kazala in tako dragocen čas trabila. Premišljenega napredovanja, razumnega dela bi zaman tu iskali. Učilnica za ročna dela naj bode enako vredovana, kakor ljudska šola.

II. Predmeti učilnice za ročna dela.

§. 4. Ti so: kačkanje, pletenje, šivanje, krpanje, sešivanje, vrezavanje, vezenje, mreženje in podučevanje o tvarinah in o gospodinstvu. Posebno potrebno je kačkanje, pletenje in šivanje. Ta dela naj se tedaj tudi naj bolj vadijo in urijo v ljudske šoli; zelo natanjčen naj bode tudi nauk o krpanji in sešivanji. Umetno kačkanje, vezenje in mreženje naj se le v višjih razredih in le z izvirnimi pentljami uči.

Tu hočemo nekoliko o tako imenovanih nagizdnih delih omeniti. V to vrsto spadajo namreč dela, kojih namen nij potrebnost ali korist, ampak le gizda. Tem delom nema ljudska šola dosti časa; popolnem prezirati pa jih zopet ne sme, ker čut lepote zelo vzbujajo in otroke jako veselé, vzlasti ker z njimi delajo veselje svojim roditeljem. Zato naj se ta dela dopuščajo onim učenkam, ktere so že dobro izurjene v navadnih delih; toda preveč časa se jim ne sme določati, največ n. pr. štiri tedne. Tako ukazuje tudi vis. c. kr. minist. postava od 20. avg. 1870.

§. 5. Med predmete delalske učilnice spada tudi podučevanje o gospodinstvu. To se ve, da se v šoli nij mogoče gospodinstva praktično učiti, pač pa ustmeno, kar je jako koristno. Če pomislimo, kako malo imajo deklice prilike gospodinstva se učiti, tedaj vidimo potrebo tega uka. Po najnovejših vis. c. kr. ministerskih postavah nij gospodinstvo poseben predmet, učiteljici je le zapovedano pri ročnih delih deklice o tem oziru opominjati.

III. Šolska uredba za ročna dela.

§. 6. Okrajni šolski svet ima na prošnjo krajnega šolskega sveta delalske učilnice ustanavljati ali posebe, ali pa v zvezi z ljudsko šolo. V samostojnih dekliških učilnicah mora biti delalska učilnica poseben šolsk razred. (§. 73 šolske uredbe od 20. avg. 1870).

§. 7. Število učnih ur na teden določa po učnem načrtu okrajni šolski svet. (§. 74.)

§. 8. Da je poduk vspešen in pravilen, treba vrlo dobro olikanih učiteljic; glej §. 16 in §. 17.

§. 9. Ena učiteljica ne sme v istem času nad 40 učenk podučevati. Ako je več učenk, morajo se paralelni razredi ustanoviti. (§. 75.)

§. 10. Od obiskovanja tega poduka sme okrajni šolski svet oproščati le tiste deklice, kojih roditelji so v taci okoliščinah, da se gotovo vé, da potrebno podučevanje v delih doma dobivajo. (§. 77.)

§. 11. Učenke naj sè saboj prinašajo potrebne tvarine in orodje. Če se to ne godi, naj krajni šolski svet roditelje ali njih namestnike primora, da priskrbé, česar manjka. Ubogim otrokom naj omislijo potrebnega oni, kateri so po postavi dolžni, to storiti. (§. 80.)

§. 12. Krajnemu šolskemu svetu je dano na voljo, izvoliti odbor izmej gospej, kateri naj neposrednje nadzira učilnico za delo. Te gospe imajo tedaj dolžnost, šolo od časa do časa obiskovati in o njenih potrebah in koristih krajnemu šolskemu svetu poročati. (§. 81.)

§. 13. Kar se tiče obiskovanja, discipline, učiteljskih dolžnosti, spričal i. t. d. o tem veljajo enake postave, kakor za ljudske šole. (§. 82.)

Razdelitev.

§. 14. Ta knjiga bode na kratko razpravljala vse zadeve učilnice za ženska ročna dela. Delimo jo v dva dela.

Prvi del govori o odgojitvi in podučevanju in razpada v dve poglavji.

1. *Poglavje* se deli v občno pedagogiko in metodiko, 2. *poglavje* pa govori o posebni ali specijalni metodi pri podučevanju o ženskih ročnih delih.

Drugi del obsega učne predmete in sicer v dveh poglavjih.

Prvi del.

Prvo poglavje.

O pedagogiki.

§. 15. Pedagogika se imenuje znanstvo, ki nas uči postave, po kojih naj mladino podučujemo in odgojevamo.

To znanstvo delimo navadno v tri dele. Prvi del govori o osebkcu — namreč o učiteljici, drugi del o objektu — t. j. o otroku, in tretji del o kraju, kjer se osebek ali subjekt z objektom shaja — t. j. o šoli.

I. Učiteljica.

A. Učiteljčin poklic.

§. 16. Deklica, željna poprijeti se učiteljskega stanu, naj pred vsem sama sebe vpraša :

I. Imam-li ljubezen in gorečnost do stanu, kateri si hočem izvoliti? Resnica je, da te dve lastnosti sami učiteljice še ne naredite, vendar je gotovo, da učiteljica, koja se svojega stanu z ljubeznijo ne poprime, nikakor ne bode uspešno delala in napredovala. Pri nobenem stanu nij iskrenega veselja do opravil tako treba, kakor pri podučevanju.

II. Imam-li pa tudi lastnosti, katerih treba k temu stanu? Te so: 1. *telesne*, 2. *duševne*, 3. *socijalne* ali *družabne* in 4. *moralne* ali *nравne*.

1. *Telesne lastnosti* so :

a) *Zdravi čuti*: dobro oko in oster sluh sta učiteljici posebno pri ženskih ročnih delih jako potrebna. Ona sta šolskemu redu in pazljivosti v neprecenljivo podporo.

b) *Lepo vzraslo telo brez hib*. Še odrasli se časi telesnim hibam posmehujejo, nikar li otroci; zasmehovanje pa spoštovanje jemlje in kjer njega nij, tam je nemogoče z uspehom učiti.

c) *Trdno zdravje*. V šoli mora učiteljica dolgo in na glas govoriti. Bolna učiteljica se zaman trudi in trudi — in končno obnemore.

2. *Duševne lastnosti* so :

a) *Um*. Vsaka učiteljica naj bode vsaj toliko bistroumna, da lastnosti in posebnosti svojih gojenk spozna in da tudi v izreji prava sredstva najde.

b) *Zvest spomin*. Ako učiteljica še le dana povelja in naloge naglo pozabi, nikoli si ne pridobi pri učenkah spoštovanja. Učiteljici ženskih ročnih del je zvest spomin še bolj potreben, da si vsa tako mnogovrstna tehnična imena pri raznih delih in imena toliko tkanin dobro zapomni.

c) *Čutljivo plemenito srce*. Mrzli um se otrokom nikoli ne prikupi, le plemenito srce budi ljubezen v mladih sreih in le beseda, ktera iz srca pride, govori k srcu.

3. *Družabne ali socialne lastnosti* se tičejo :

a) *Učiteljske obleke in stanovanja*. Nje obleka naj bode snažna in lepa — toda priprosta brez lepotičja in ničemurnosti. Učiteljsko stanovanje naj bode zbog svoje lepote vsej srenji, v kateri živi, lep izgled. Ta lepota pa izvira le iz snažnosti in dobre odgojitve.

b) *Učiteljskega vedenja do srenjskih udov*. Nje skrb naj bode, da si pridobi ljubezen, spoštovanje v občini; to bode nje trud močno podpiralo. Kako pa si more učiteljica ljubezen in spoštovanje svojih srenjčanov pridobiti? To jej bode mogoče :

1. Ako je nepristranska; nje srce naj enako ljubi bogate in uboge, lepo — in grdolične učenke;

2. ako vse dolžnosti svojega stanu natanjko spolnuje;

3. ako je do vseh ljudi, posebno pa do svojih predstojnikov priljudna, ponižna in postrežljiva;

4. ako nikoli darov ne sprejema, še manj pa zahteva;

5. ako je vse nje življenje in vedenje vsej občini najlepši izgled.

c) *Učiteljskih dolžnosti do cerkve in države.* Ona naj bode z besedo in dejanjem verna kristijana, vrla, našej presvitlej cesarskej hiši srčno udana rojakinja.

4. *Moralne učiteljske lastnosti so:*

a) *Prava bogaboječnost;* trdno versko prepričanje in iskrena ljubezen do Stvarnika dičijo učiteljico, — ako teh nema in hoče učenke po krščanski vzgajati, kaj drugega je, nego uboga hinavka?

b) *Pridnost in marljivost.* Naj ne mine dan, v katerem ne bi učiteljica sebi in šoli česa v korist storila. Gorje ji, ako si zvečer mora očitati: „Glej, ta dan si izgubila!“

c) *Potrpežljivost in krotkost.* Otroci imajo toliko napak, tako počasi umé; učiteljica naj jih le z naj večjo potrpežljivostjo opominja; jeza ji nič ne pomaga, temuč le uku škoduje.

d) *Dobra volja.* Le pri veselej, dobrovoljnjej učiteljici napreduje uk in otroško srce se je oklene s trdno ljubeznijo. Saj je mladina podobna nježnej cvetici, koja se le v milem solnčnem žarku razcveta.

B. Učiteljsko izobraževanje.

§. 17. I. Po povelji vis. c. kr. ministerstva so poleg učiteljskih izobraževališč posebni kurzi ustanovljeni, kjer se izučevajo deklice za učiteljice ženskih ročnih del. V teh kursih se pripravnice ne vadijo samo v potrebnih

ročnih delih, temuč razlaga se jim tudi, kako naj podučujejo, kako naj se vedejo kot učiteljice.

Te enoletne kurse ustanavlja vis. c. kr. ministerstvo ali v zvezi z učiteljičnimi izobraževališči ali pa v zvezi z ljudskimi dekliškimi šolami.

Za vstop v omenjeni kurs je potrebno: *a)* Dovršeno 17. leto; *b)* odpustno spričalo ljudske šole; *c)* nekaj izurjenosti v ženskih ročnih delih; to izurjenost morajo pripravljanke tudi s preskušnjo pri vstopu dokazati.

Učni predmeti so: *a)* Najvažnejše iz pedagogike, *b)* Učni jezik, *c)* Prosto risanje, *d)* Računstvo, *e)* Gospodinstvo, *f)* Ženska ročna dela, *g)* Praktične vaje v vadnej učilnici. Ti razni predmeti so po načrtu vis. c. kr. ministerstva natanjko razdeljeni.

Po dovršenem kursu dobé pripravljanke gledé njih pridnosti med letom in vspeha pri končnej skušnji spričalo, ki dokazuje njih dobro, sredno ali prav dobro pripravnost za učiteljico ženskih ročnih del.

K tej skušnji se pripuščajo tudi pripravljanke, ktere dokažejo, da so se vseh potrebnih znanosti same ali privatno naučile.

§. 18. II. Toda ne zadostuje, da se je učiteljica vseh svojemu stanu potrebnih vednosti naučila, temuč treba, da se še zmiraj bolj dovrševa in v vseh znanstvih vadi. To nadaljno izobraževanje je dvojno:

1. Učiteljica naj se vestno k vsakej učnej uri pripravlja; naj ne premišljuje samo tega, česa bode učila, ampak tudi, kako bode predmet razlagala.

2. Naj dobre pedagogične knjige prebira. Mladej učiteljici se svetuje, naj si iz početka le malo, toda dobrih knjig nakupi, te naj pridno in marljivo študira. Saj pravi slavni rimski pisatelj: „Ne beri mnogo, ampak eno knjigo prebiraj marljivo!“ Zlata zrna najdejo se v Kellnerjevih, Disterwegovih in Ohler-jevih knjigah.

II. Del. Otrok.

§. 19. Kmetovalec pozna natanjko ralno zemljo, ki jo orje, obseva in obsaja, ter ve, kako ravnati z njo, da mu obilen sad rodi. Tako mora tudi učiteljica dobro poznati deco, kojoj odgojeva in podučnje, da doseže dober uspeh pri svojem trudu. Poznati mora nje telesne, kakor duševne lastnosti in posebnosti. To je sicer zelo težko, tem težje, čim večja je množica učenk. Sredstva, ktera naj učiteljica rabi, ako hoče zgoraj omenjeni namen doseči, so:

a) Spomin na lastno mladost; reče naj si: „Kakor sem jaz mislila in česar sem jaz želela, tako tudi mislijo moje učenke, tega si tudi one želé.“

b) Posluša naj zvesto, kaj drugi ljudje o mladini mislijo.

c) Naj otroke opazuje pri igrah in sploh takrat, kedar mislijo, da so sami.

d) Naj jih v šoli zvesto opazuje.

Tako vedno opazujoč otroka izvemo, da je bitje živoče na dveh svetovih, s telesom na zemlji, z duhom pa dvigajoče se proti nebesom.

I. Otroško telo.

§. 20. Kako naj skrbi šola za telesno izobraževanje otrok? Sredstva k temu so:

Zrak, jed, obleka, snažnost, gibanje in počitek.

1. *Zrak.* Vsacemu je ugoden — da potreben za zdravje dober, čist zrak; lahko tedaj umemo, koliko bolj je še potreben šibkim, nježnim otroškim organom. Učiteljica naj toraj skrbi, da bode zrak v učilnici zmiraj čist. Zato naj se okna večkrat, namreč, po dokončanem uku odpro. Tudi naj učiteljica otrokom ne daje preveč hišnih

nalog, da se učenke v prostih dnevih lahko sprehajajo pod milim nebom in si tako krepčajo zdravje.

2. *Jed.* Otroci naj se navadijo, da vsako, bodisi še tako priprosto pripravljeno jed, radi jedó. Večkrat naj se jim opomni, da človek je zato, da živi, ne živi pa zato, da bi jel. Že z malega naj se otroci vadijo, v gotovem redu, v odločenih urah jesti. Ako otroci vsak čas jedil dobivajo, polené se, postanejo sladkosnedeži in lažnjivci. Že zgodaj naj se učé, lastno poželjivost krotiti, ker ta krepost človeka povzdigne. Zato naj učiteljica nikakor ne dovoli, da otroci popoldne prinašajo jedil v učilnico, samo dopoldne naj bode učenkam nižjih razredov dopuščeno, da v prostej četrti ure kaj malega užijejo.

3. *Obleka.* a) Otročja obleka naj bode mlademu telesu primerna, tedaj ne sme biti pretesna, da se šibki udje lahko razprostrirajo. Otroci naj ne bode pregorko oblečeni. n. pr. po zimi s težko volneno obleko. Slaven zdravnik pravi: „Glavo imej prosto, prsa lahko odeta, želodec in noge pa naj bodo gorke!“

b) Učiteljica za ženska ročna dela ima dostikrat lepo priliko, deklice opominjati, naj skrbé za lepo, toda priprosto obleko; prav živo naj jim pred oči stavi, kako gnjusna je ničemurnost in gizdavost v obleki.

4. *Snažnost.* Učiteljica sama bodi učenkam v tem oziru najlepši izgled. Ostro naj zahteva, da učenke vedno hodijo v šolo čisto omite in snažno oblečene. Nobene prilike naj ne opusti, da ne bi jim k srcu govorila, kako lepa je snažnost in kako sramotna nesnažnost.

5. *Gibanje in počitek.* Mlademu telesu je gibanje življenje. Ako se udje ne morejo prosto gibati, telo oboli. Učiteljica naj toraj dovoli, če so učenke eno ali dve uri pridne bile, da se svojih sedežev vstanejo in se malo sprehodijo. Manjše deklice naj vsaj po vsakej uri delo nekoliko časa odložé. Tukaj učiteljici še prav gorko pri-

poročamo, naj natanjko opazuje, kako se deklice pri delu držé. Kako lahko se mladi hrbet skrči in kako hitro postane naj boljše oko kratkovidno! Žalostno zadosti, da omenjene nesreče tolikokrat izvirajo iz napačnega držanja v učilnici! — Da po gibanji udje, po učenji duh počivati mora, to je jasno. V tem oziru opozorujemo še enkrat na besede v §. 20. 1. o hišnih nalogah.

II. Duša.

A. *Nje cena.*

§. 21. Duša je nesmrten duh, katerega je Stvarnik z naj lepšimi močmi obdaroval. Ustvarjena je po božjej podobi in je namenjena, da se kedaj z Bogom zediní. Izobraženje duševnih moči je toraj sveta krščanska dolžnost.

B. *Duševne moči.*

Duševne moči so tri: Spoznanje, čutje, hotenje.

1. *Poznalnost.* Pozna človek tedaj, kedar ima kako reč za takošno, kakoršna je v resnici. Poznalnost je tedaj tista moč, katera duši osvetuje, kako so si razne reči in dejavnosti enake, podobne, v kakošni zvezi so z rečmi višjega reda, kako so mej sabo različne, kake vzroke in učinke, koristi in škode imajo. Poznalnost se imenuje po raznih stopinjah in ciljih, v katerih se razodeva: *a)* zaznalnost, *b)* nazorstvenost, *c)* predstavnost (domiselnost in pamet), *d)* miselnost, t. j. um in razum.

a. Človek ima moč *zaznavanja*; reči in dejanja krog njega budé njegove oči, ušesa i. t. d. in tako delajo na dušo vtiske, katere dobivajo po čutih. Kolikor bolj so razviti čuti, toliko več in močnejših vtiskov dobivamo od reči, od daljave, od gibanja in miru in od drugih čutljivih in vidljivih lastnosti teles. Od zunanjega čuta se loči

notranji čut, ki razodeva dušno stanje, pa v pravem pomenu nij različen od zavesti, od neposrednje gotovosti tega, kar se v nas godi.

b. S zavestjo obdarjeni človek povzdigne zaznave *k nazorstvu*, ker krepko obrača svojo pazljivost na reči in dejanja, in tako sprejema od njih primerno podobo v svojo dušo. Šola je dolžna, čute uriti in otroke vaditi pazljivosti, ker vse spoznavanje izvira iz skušnje in je vkoreninjeno v čutnem nazorstvu.

c. Človeška duša ima tudi to moč, da lahko sprejeta nazorstva ohrani, da si ja v se vtisne, da ja veže z enacimi že pridobljenimi. Taka v dušo vtisnena nazorstva se imenuje, predstave: močjo na katero se upirajo, imenuje se *domiselnost ali predstavnost*. Ločimo posnemajočo in stvarjajočo domiselnost, poslednja se imenuje tudi fantazija.

Vtisljene predstave duša tudi lahko hrani, ponavlja in spoznava, kakor že poprej sprejete. Moč, po kateri se to godi, imenujemo *pamet, tudi spomin*. Pamet je pri raznih ljudeh zelo različna po množini predmetov in po tem, kako se ti predmeti v dušo vtiskujejo. Ločimo dobro, trdno, zvesto in slabo pamet; ta si zapametuje lahko reči, oni glasbo, drug številke, besede, zopet drug imena, kraje.

Tudi živali imajo predstave in čutila, v nekateri zadevi celo domiselnost in pamet (spomin). Vendar moramo biti jako previdni pri rabi teh izrekov, ki so vzeti iz človeškega jezika, iz človeških razmer, in rabiti jih le v pripodobah. Iz čutne delavnosti živali lahko dokažemo razloček med njo in človekom. Da si so živalski čuti časi ostreji od človeških, vendar njih delavnost nij vselej enakošna, in en čut je vedno močnejši od drugih. Pa še ta čut nij popolnem razvit in je le sredstvo k namenu lastnega ohranjenja. Pes sliši natanjčeneje od človeka, ali čuta nema za glasbo; sokol vidi dalje, a čuta nema za različnost in spremembo barv. Žival nij zmožna misliti;

vodi jo pri dejanjih le natorni nagib, to se pravi: njena natora je taka, da mora tako in ne more drugače delati. Nij jej treba vaje in skušnje, ker naravni nagib jo tako vodi, da se sama ne zaveda; zategadelj tudi ne more napredovati. Tiči delajo gnjezda še zdaj tako, kakor jih je popisal Aristoteles, bučela dela satovje, in mravlja hodi prav tako, kakor takrat, ko jo je Salomon opazoval in v izgled priporočal: lisica nij lisja od Simsonovih lisic.

d. Um in razum. Um in razum skupaj delata višjo poznalnost, po katerej človek dobiva obširne znanosti o predstavah, ki se ne nanašajo več samo na zunanost in minljive reči, temuč tudi na notranje, duševne, na stalne predmete. Um rodi razumke, razsodke in sklepe, razum ideje, izvirne vzore tega, kar je prav, dobro in lepo. Če hočem z razumom katero reč spoznati po njenih bistvenih znamenjih in mejusobno razmero mej znamenji, tedaj imam *razumek* o tej reči. Razumki se delé v splošne ali višje, in v posebne ali nižje.

Razsodek je izrek o kakej reči. Razsodki se rodé iz nazornosti, ali pa iz tega, da se razumki razdelé v svoja znamenja, ali poslednjič iz primerjanja predstav mej sabo (peč je visoka — peč je zato, da greje izbo — peč je v naših krajih potrebna).

Dovtip je tista duševna zmožnost, ki zna najti mej zelo različnimi rečmi čudno enakost, in mej enacimi ne enakost in to s pomočjo fantazije pripodobno in tedaj tudi prav prijetno predstavljati.

Bistrumen je tisti, ki nahaja v rečeh skrita znamenja in rešuje težke razmere.

Razsodek vtemeljiti ali iz podanih razsodkov novega storiti, pravi se *sklepati*.

(Šole so koristne, ker one pripravljajo otroke prav za prav še le k zavedanju, one posredujejo potrebne

vednosti za življenje i. t. d. — Kristijan naj išče združenja z Bogom, tedaj se mora vsega varovati, da dobi prav sprevid o bistvu tega združenja i. t. d.)

Razum je organ, po katerem človek spozna, kaj je pravica in dolžnost, kaj je prav in dobro, kaj je postava in postavnost, uči nas nravnih idej, ki vodijo k Bogu in nesmrtnosti. Tukaj moramo zelo važen razloček mej predstavnostjo in razsodkom natanjko določiti. Predstavnost je prilastitev kake reči po njenej prikazni, tedaj načrtanje reči same, kakoršno vidimo v duhu; razsodek je skupna strnitev bistvenih znamenj katere reči, ki postane ideja, če smo kaj spoznali v svoji organski zvezi in razmerji do Boga. Verske in npravne ideje so človeku največje lepote, one so mu na potu živjenja zvezde vodnice. Stan, v katerem je človek ves vnet za kako idejo, imenuje se navdušenost.

Vse posamezne moči, ki delajo v svojej veseljnosti poznalnost, imenujejo se tudi natorni darovi, kar jih je Bog v našo dušo vcepil. Nijso sprejeli vsi enacih natornih darov; če jih ima kdo v večej meri, imenujejo se talenti, če pa v največej meri: veleum, s katerim imenom se imenuje tudi človek sam, ki ima posebne talente.

2. *Čutje*. Notranji in zunanji vtiski rodé v našej duši čutstva, mi čutimo. Čuti so po svojih lastnostih prijetni, n. pr.: ljubezen, veselje, — ali neprijetni n. pr.: žalost, obupanje; po moči so krepki ali slabi.

Dalje se delé čutstva po predmetu, iz kojega izvirajo, v telesne ali fisične, ako jih rodi čutna predočba, kakoršni so n. pr.: čuti, ktere imamo, jedoč, gledajoč i. t. d. —, in v duševne ali psihične, kteri iz duševne predstave izvirajo; taki so n. pr.: usmiljenje, hvaležnost, čutstvo lepote i. t. d.

3. *Hotnost*. Človeška duša si prizadeva, da si pripravi ali ohrani primeren stan, to prizadevanje se imenuje ho-

tenje in zadevajoča zmožnost: hotnost. Hotenje izvira iz čutov in pridruženo spoznanje je krepí ali slabí. Po čutih, iz katerih izvira, ločimo hotnost v nižjo ali telesno, in v višjo ali duševno. Samo iz notranjih spodbadkov in siljenja človeške natore izvirajoče hotenje z brezzavestnim in stalnim prizadevanjem se imenuje *posilni nagib*. Večkrat ponavljajoča se želja je *nagnenje*, če je močna: *naklon*, in če je zelo močna: *strast* ali *pohlep*. Tako se govori o sebičnosti, nasladnosti, lakomnosti po blagu, časti in vladarstvu, o ošabnosti svobodnjaštvu, o strastni ljubezni in strastni jezi ali maščevalnosti. — Posilni nagibi so fizični, če izvirajo iz telesa; psihični, če izvirajo iz duše, vsi izvirajo iz razvajnega nagiba; glavni ti nagibi se ločijo in so: nasladnost, delalnost, vladoželjnost, vzdržnost, spopoljenost in umeteljnost. Taki nagibi sami ob sebi še niso grešni, utegnejo pa lahko postati, če se dobro ne čuvajo. Zato naj učitelj vodi in brzda telesne, in plemení in razvíja take duševne nagibe.

C. Izobraževanje duševnih moči

je najvažniša učiteljska naloga. Deli se v:

§. 22. I. Izobraževanje poznalnosti.

Bolj ko človek samega sebe, Boga in svet spozna, lažje doseže svoj namen.

1. Izobraževanje čutilnosti ali čutov.

Otroci že z majhnega radi gledajo in poslušajo, zato nij težko, njih čute z natančnim kazanjem in razlaganjem pridno buditi. Posebno potreben je kazalni nauk učilnici za ženska dela. Učiteljica naj tedaj vsakovrstne izdelke v resnici učenkam kaže in v vseh delih razlaga; ako jej tega nij mogoče storiti, potem naj rabi narisane obrazce. Česar pokazati ne more, naj vsaj živo in natančno popisuje in dopoveduje, kajti predočbe, ktere učenke v učilnici dobe, naj bodo resnične, verne in popolne.

2. *Izobraževanje pameti ali spomina* je jako važno. Najbolji čas za izobraževanje in vajo te prekoristne duševne moči je mladost. Zato je jasno, da se mora spomin že zgodaj buditi in likati. Že otročiček naj si zapomni kratke molitvice, lepe lahke pesmice in povestice. Tukaj hočemo učiteljici še nekoliko izdatnih sredstev o tem oziru svetovati: a) Otroci naj poprej dobro umé, česar se učé. b) Kolikor večje veselje ima otrok do predmeta, toliko hitreje in zvesteje si ga zapomni. c) Učiteljica naj večkrat uže naučeno ponavlja. Že Latinec pravi: „Ponavljjanje je vir vsega učenja.“ d) Otrokom naj se pa tudi pové, kako naj se učé.

V delalski učilnici je potrebno, da si učenke raznovrstna pravila zapomnijo, kakor n. pr. pri nogovici, košulji i. t. d.

II. *Izobraževanje pripodobne domiselnosti* je tudi zelo imenitno. To duševno moč razvija učiteljica naj bolj z dobrim pedagozičnim kazalnim naukom in temeljitim razlaganjem.

Delalki jako treba, da se obrazcev in izdelkov, ktere je videla, dobro spominja.

4. *Stvarilna fantazija* je delalki in umetniku neprecenljiv dar. Pa tudi nje nravni upliv je velik; kajti ona vodi našo voljo k dejanju. Vendar ima domiselnost tudi svoje nevarnosti. Tako n. pr. živi marsikatera deklica v čarobnem svetu, nje misel ji ga je pozlatila z najlepšimi domišljenimi podobami; ona nij za rabo v vsakdanjem življenji in tako lahko postane ubožica nesrečna sprevidevši, kako je vse drugače in težavneje, nego si je mislila. Učiteljica naj toraj vodi domiselnost svojih učenk zelo modro in premišljeno.

a) Pri manjših otrocih zelo budé in razvijajo fantazijo primerne igre (Fröbeljeve igrače) b) Pri večjih otrocih so sredstva o tem oziru tale: Premišljevanje in občudo-

vanje naravne lepote in nje veličanstva, lepe pesmi, umetne slike, dobri obrazci. Zadnje rabimo v delalski šoli.

5. *Izobraževanje uma.* Bister um je prelepa duševna moč. Že od mladih nog naj se um budi, brusi in krepeča. Vendar naj nikakor ne bode to razvijanje enostransko, namreč tako, da bi čuti zaradi tega trpeli. V učilnici se um budi in vadi tako-le:

a) Otroci naj se navadijo to, kar dobro umé. Če jim kaka beseda nij jasna, naj vprašajo učiteljico, kaj pomenja. — b) Učenke naj rabijo vedno raznim razumkom prilične besede. — c) Otrokom naj se veli, da poiščejo enakosti in razločke med tem in drugim izdelkom, med to in ono tkanino.

6. *Izobraževanje razuma.* Ta duševna moč se še le pozneje razvije, vendar naj se, kolikor mogoče, že v otroku budi. Govori naj se mu o veličastvu in dobroti Stvarnikovi, kaže naj se mu viden svet in razlaga svetovna zgodovina. Navada in poduk vdihujeta mladim ljudem ljubezen k dobremu in lepemu.

§. 23. II. *Izobraževanje čutov.*

Plemenita duševna moč so človeski čuti, zelo važen je njih vpliv na naša dejanja. Trdočuten človek nema razumka za lepo in dobro, za srečo ali nesrečo svojega bližnjega, tudi nobene hudobije se ne ustraši. Vendar tudi lahko presežejo čuti pravo mero; preobčutljivo srce prizadeva človeku mnogo nevarnosti. Pri ženskih so čuti posebno močni; toraj naj dekliška šola čute vestno goji in sicer po pravi srednji poti — ne premalo, pa tudi ne preveč.

a) *Telesni čuti.* Otrok naj se razveseljuje nad tem, kar se očesu lepo, ušesu prijetno zdi, toda taki čuti ne smejo nikakor vnemati poželenja. Podučiti naj se otrok, naj nikoli ne želi kaj tacega, kar mu vest brani; že zgodaj

naj se uči samega sebe zatajevati in kaj neprijetnega z udanostjo v voljo božjo trpeti.

b) *Duševni čuti.*

Usmiljenje je vredno vse učiteljske pazljivosti, posebno pri deklicah. Otroško srce naj ne čuti samo svojega, ampak tudi drugih veselje in žalost. Učiteljica budi ta plemeniti čut pripovedujoč učenkam lepe povesti in mične izglede, trdosrčnost pa ostro kaznuje.

Čut resnice je človeku tako rekoč že prirojen; zato hrepeni otrok po resnici, in nedolžen, kakor je, vse veruje, kar sliši. Jasno je toraj, da mora biti učiteljska skrb, da budi in krepi v mladih srcih ljubezen in spoštovanje resnice, kakor tudi sovraštvo najmanjše laži.

Čut časti je upliven na občno нравno vedenje. Že zgodaj hrepeni deklica po časti, in hoče zavolj svoje lepote ali obleke ali pridnosti dopasti. Ta čut moramo skrbno gojiti. Učiteljska skrb naj bode, da tega čuta nikdar ne razžali niti s trdimi, zaničevalnimi besedami, niti z nedostojnimi kazni. Varuje pa naj tudi ta čut vse prenapetosti, da se ne spremeni v častihlepno ali ničemurnost. Večkrat naj stavlja deklicam pred oči ceno in lepoto ponižnosti.

Čut lepote olikuje in povzdiguje človeka darujoč mu marsiktero zabavo, varujoč ga tudi grdih, nemarnih činov. Ženski je čut lepote posebno potreben, da umeje v svoji hiši in obleki vedno prijetno z lepim strinjati. Poduk v ženskih ročnih delih daje učiteljici mnogovrstne prilike, da čut lepote pri učenkah goji. Že učilnična soba bodi izgled reda in snažnosti. Potem naj se vselej otrokom pokaže, kar je pri tvarini ali izdelku lepega in krasnega. Poduči naj učiteljica deklice, da prenaljšpana in predragocena obleka ne dela lepote, marveč da ima le priprosto in ponižno oblačilo vrednost v očeh olikanih ljudi.

Čut dobrega ali nramni čut se oglašā v človeku — to je vest. Ona sodi skupno naše dejanje in hotenje. Nje izobraženje je toraj ena izmed najvažniših učiteljičinih dolžnosti. Otroška vest bodi

a) pravilna, ako se dejanja, koja odobrava, zmiraj z božjimi zapovedmi ujemajo, b) čutljiva, da hitro najmanjšo pregreho čuti, c) varna, da brez omahljivosti dobro izpozna.

Otrok pa naj se tudi vadi, da dobro ljubi in hudo sovraži. K temu ga pa le dober nauk spodbada. Razlagaj tedaj otrokom božje zapovedi in obljube, stavlaj jim lepe izglede pred oči, kaži jim lepoto kreposti in gnjusobo hudobije, spominjaj jih njihovih pregeh in kaznuj jih tudi — pa le z ljubeznijo.

Verozakonski ali naboženski čut je najvišji in velekrasen občutek. Kaže se v ljubezni, spoštovanji in hvalenosti da Boga. Ta čut goji v prvi vrsti dober krščansk nauk. Učiteljica naj deklice navadi srčne molitve; zelo naj sovraži hinavsko pobožnost.

Tudi naj spominja otroke večkrat na božjo pričujočnost. Konečno svetujemo, naj se otroci v prelepej naravi učē Stvarnika teh velekrasnih del ljubiti in hvaliti.

§. 24. III. *Izobraževanje volje* je naj težja, pa naj bolj temeljita gojilna naloga. V ta namen naj se otrok navadi vsega tega, česar bode moral v poznejšem življenji hoteti in delati; zato naj se dajo zapovedi, vsled kojih se odvadi hudobnih navad.

1. *Zapovedi*. Kako jih je dajati?

a) Z malo in kratkimi besedami, ki ukazujejo le to, kar je potrebno. Dobro je, ako se najtehtniše šolske zapovedi napišejo in v okviru obesijo na steno. Te zapovedi naj potem učiteljica v začetku šolskega leta učenkam slovesno prebere. Toda tako naj se ravna le v višjih razredih, malim deklicam je učiteljica sama zapoved.

b) Kdor se po zapovedi ravna, naj se pohvali, kdor jih zanemarja, naj se kaznuje. Tukaj omenjamo nekaj vodil gledé pohvale in kazni.

Pohvala in kazen ste ali naravni ali samovoljni. Naravni ste oni, če izvirate že iz človeškega dejanja, tedaj ste z njim že zvezani. Tako se kaznuje hudobija sama s hudo vestjo, krepost se pa že sama hvali s prelepim čutom zadovoljnosti. N. pr. lažnjivec, dobronik. Tu naj učiteljica družega ne stori, nego da pokaže otroku te nasledke.

Samovoljne kazni in povračila se ravna po učiteljičini volji. Poglavitna vodila pri kaznovanji in hvaljenji so:

I. Kaznuj in hvali pravično. Le takrat pohvali otroka, kedar si je zares pridobil hvalo z lastnim trudom ter jo zaslužil. Nikakor ne kaznuj naravnih napak, ampak le hudobno voljo.

II. Bodi skromen s kaznijo kakor s pohvalo. Zakaj to? a) Pogosta pohvala in kazen izgubite vrednost. b) Učiteljičina poglavitna skrb naj bode, da otroci dobro delajo in hudo sovražijo, ne iz bojazni, ampak iz višjih vzorov.

III. Kazen in pohvala naj bodete taki, da se tudi na videz otrokom ne zdete pristranski.

Učiteljica naj bode toraj vedno dosledna in vede naj se z otroci po njihovem zasluženji. N. pr. Prijazna naj bode z odkritosrčno učenko, nezaupljiva pa do lažnjivke.

IV. Ne hvali in ne kaznuj enako vseh učenk. Zakaj?

a) Zato ker je pri raznih otrocih tudi krepost in hudobija različna. b) Enaka kazen ima pri večini otrok prav nasproten uspeh, ne tacega, kakoršnega si je učiteljica želela. Naj to z izgledom malo pojasnimo. N. pr. Dve deklici ste kradli, učiteljica obe enako kaznuje. Ta kazen je bila krivična; kajti ena izmed nju je uboga, ter bila primorana od lakote krasti; druga pa je hči premožnih roditeljev in

je svoji součenki nekaj ukradla, da bi jo zdražila. Ta učenka je veliko ostrejšo kazen zaslužila, nego prva.

V. Nikoli ne kaznuj iz nepleminutih vzrokov, nikdar ne kaznuj sè strastjo. Učiteljica se hudo pregreši zoper pedagogične postavbe, ako pohvali hči bogatih roditeljev bolj, nego drugo ubogo učenko, ktera bi hvale bolj vredna bila, nego prva. Enako kaže tudi hudobno srce učiteljica, ktera se kaznujoč raduje žalosti ali sramote, kojoj čuti učenka.

VI. Bodi jako previden, preudari dobro, zakaj kaznuješ in kako, ne kaznuj dejanja, ki se je po naravi že samo kaznovalo. (Glej ono, kar je zgoraj o naravnih kaznih rečeno.) N. pr. neposlušno dete, ktero se je telesno poškodovalo. Nasprotno ne hvali dejanj, ki se hvalijo sama, kakor n. pr. dobrotnice. Nadalje ne izbiraj za povračila stvari, ktere bi otrokom škodovala n. pr. sladčice. Tudi ne kaznuj učenk z dejanji, koja naj jim bodo draga in koja naj radi opravljajo n. pr. klečanje, molitev, učenje.

§, 25. 2. *Navada k dobremu.* Dobra odgojitev vadi otroke:

a) *K poslušnosti.* Poslušnost je podvrženje svoje volje volji svojih predstojnikov. Da si pa otroci to prelepo lastnost prisvojé, treba: 1. Da učiteljica učenkam dokaže, da njene zapovedi le njih prid in blagost pospešujejo; 2. da več umeje, česar otroci ne umé. Naj omenimo tu še, kako naj učiteljica ukazuje. Resno, s kratkimi besedami. Enkrat danih zapovedi ne sme nikdar preklicati ali rahljati; ko je otrok zapoved prestopil, naj se kaznuje s tisto kaznijo, ktera se mu je zažugala.

b) *K ljubezni do reda.* Red ljubi tisti, kteri vsako stvar položi na pristojno jej mesto in kdor vse prav v istem času in tako stori, kakor mu je ukazano bilo.

Je-li ta lastnost zelo koristna? da, velevažna je, ker: 1. rodi pri učenji trdno znanje; 2. redoljuben človek je

v družbi čislani in ljubljani; 3. rednost nam prihrani dosti časa. Kjer je ljubezen do reda posebno pri ženskem spolu zelo potrebna, zato naj učiteljica opominja pri vsakej priložnosti učenke k redu. Ta lastnost budi in krepi tudi čut lepote; glej zgoraj st. b. pod II.

c) *K pridnosti ali marljivosti.* Kdor vse svoje opravke hitro, natanjko in stanovitno dovršuje, ta je priden. Pridnost je veleplemenit človešk kapital. Učiteljica vadi učenke pridnosti tako-le:

1. Učenke naj vedno nekaj delajo, učiteljica naj skrbi, da nikoli rok ne drže križem. Še le po dokončanem delu naj se učenke radujejo.

2. Vsako, tudi najmanjše delo učenk naj ima vrednost v učiteljičinih očeh.

3. Učiteljica naj ostro pazi pri vsacem delu na marljivost in natanjčno izdelovanje; delo, katero je nepazljivo in površno narejeno, naj razdere in veli, da se z novega prične.

4. Učiteljica naj otrokom ne kaže le z živimi besedami, ampak z resničnimi izgledi lepoto in korist pridnosti. Opominja naj jih dalje, da nam je počitek le po pridnem delu prijeten.

5. Učiteljica sama bodi deklicam najlepši izgled te kreposti (glei §. 16 o učiteljičinih lastnostih).

d) *K sramežljivosti.* Ona je stena in čuvajka nedolžnosti. Učiteljica naj si tedaj zelo prizadeva, deklice k tej kreposti nagibati. V ta namen naj:

1. Zahteva, da si odevajo dostojno učenke, da od vsega nepristojnega, nemarnega hitro obrnejo oči, bodisi dejanje ali podoba.

3. Večkrat naj predstavlja učenkam lepoto čistega srca.

e) *K vljudnemu, postrežljivemu in prijaznemu vedenju.* Te lastnosti si prisvojé učenke, ako jih učiteljica

srčno k temu opominja, in ako lepo, prijazno vedenje hvali, nasprotno pa graja.

f) *K snaznosti*. Glej §. 20. 4 o telesni gojitvi.
§. 26. *Ozdravljanje nraavnih pregreh*.

Laž. Učiteljica naj se na vso moč trudi lažnjivost zatreti in sicer iz teh-le vzrokov.

a) Laž pokvari vse nraavno čutstvo tako, da se lažnjivcu nobena hudobija več ne gnjusi.

b) Domača odgoja se, žalibog, laži večji del malo, ali celo nič ne ustavlja, da, roditelji se mnogokrat laži posmehujejo, ne pa da bi lažnjivca ostro kaznovali.

Da lažnjivca poboljšamo, moramo poprej poznati vir, iz kojega je prišla laž; potem še le moremo premišljevat, kako ga ozdravimo. Vir laži utegne biti bojazen, sramežljivost, preživa domiselnost ali hudoben izgled.

a) Če se je otrok iz bojazni ali sramežljivosti zlagal, tedaj naj nikakor ne bode učiteljica preostra, to bi utegnlo več škoditi, nego koristiti.

b) Če je bila preživa domiselnost vir laži, naj učiteljica otroka z lepa opominja in naj mu razlaga, kje je meja med domišljijo in resnico.

c) Izvira-li laž iz hudobnih izgledov, onda se najprej spreoberne lažnjiv otrok, če se pred součenkami malo osramoti.

Če je pa ta otrok trdovraten lažnjivec, ne bode učiteljici lahko srca mu poboljšati. Premišljevanje, pedagoški pripomočki pa jej bodo pravo pot kazali. Konečno še omenjamo, da se mora lažnjivost odkrito svariti, nikoli z lažjo.

III. Del. Učilnica.

A. Zunanja učilnična oprava.

§. 27. I. Šolsko poslopje naj stoji na prostornem mestu in naj bode tako lepo, da se srenja sme ž njim ponašati.

II. Šolska soba naj bode prostorna, visoka, zračna, svitla in snažna. Svitla mora biti posebno soba, kjer se učé učenke ženskih ročnih del. Noben predmet ne zahteva toliko luči, kakor dela. Zato naj ima soba dosti primerno velikih oken. Oknice naj bodo zmiraj čiste. Očesu ne ugaja, če so stene le pobeljene, boljše je, da so višnjelkasto ali sivkasto pobarvane. Kako naj učiteljica za čist, zdrav zrak skrbi, o tem se je že govorilo v §. 20. 1. V ta namen naj ima šolska soba tudi prezračnike. O snažnosti in redu glej §. 20. 4 in §. 28. 1.

Šolska soba naj ima tudi pristojno orodje.

1. Mize za delo in klopi. Miza in klop naj bodeti primerno visoki, zato naj bode sedež saj en palec nižji od mizne deske. Dobro je, če se klopi tudi slonilo drži; slonilo sme po dolgosti vsej klopi prideto biti, bolje pa je, če je za vsacega otroka posebe narejeno in po hrbtu nagneno. Tako hodi učiteljica lahko k vsakej učenki in lažje pregleduje dela. Mize in klopi naj bodo tako postavljene, da luč na delo pada in sicer od leve strani.

2. Šolska deska, na kateri učiteljica risa razne obrazce in kroje, naj bode narejena iz dobrega lesa in črno pobarvana; zelo v korist bode učiteljici, če je na eni strani z rudečimi vodoravnimi in navpičnimi potezami tako preprežena, da postane mreža.

3. Več šivalnikov.

4. Velike škarje za vrezavanje in nekoliko škarjic.

5. Nekoliko krogelj za sešivanje in krpanje nogavic.

B. Notranja učilnična oprava

je dvojna: I. Šolsko vodstvo, II. Metoda.

I. Šolsko vodstvo delimo v šolski red, disciplino in občasne šolske opravke.

1. Šolski red se kaže a) v času, b) v kraju, c) v držanji otrok.

a) Gledé pravega časa naj bode učiteljica jako ostrá; vsako učenko, ktera ne pride o pravem času v šolo, naj kaznuje. Pazi naj tudi natanjko, da otroci brez važnih vzrokov ne ostajejo doma. Učiteljica naj zmiraj, vsaj četrť ure predno se uk prične, v šolsko sobo pride, da opazuje otroke. Tako bode malokdaj primorana, kaznovati jih. Tudi naj učiteljica natanjko gleda na učni načrt; nikdar naj ne uči še potem, ko ura odbije. Zgubljen je vsak trenotek, ki presega zapovedani čas.

b) Šolska soba naj bode tako snažna in redna, da se vsacemu prikupi, kdor vanjo stopi. Noben košček tkanine, noben papirček ali nitka naj ne leži na tleh. Sobo naj učenke same po vrsti pometajo in snažijo.

c) Otroci naj se sedeč lepo držé, učiteljica naj ostro graja grdo, skrčeno držanje, ker si s tem lahko pokvarijo nežne ude in škodujejo zdravji (glej §. 20. 5).

d) Poduk naj se prične z lepo, srčno molitvijo. Koj po dokončani molitvi veli učiteljica vsacemu razredu posebno delo. Potem prične v enem razredu ustmeni poduk, namreč razlaganje ali ponavljanje. Na to gre k družemu oddelku, otroci poprej omenjenega razreda pa pridno in tiho delajo. Kedar nema učiteljica kaj novega kazati in razlagati, tedaj naj po vrsti pregleduje otroška dela, ter tu hvali, tam kaže, tu graja in razdera. Večje učenke lahko učiteljici pomagajo podučujoč male v delih. Ko odbije ura, spravijo otroci dela v omáro ali v miznice, potem molijo. Naposled zapuste po dve in dve šolsko sobo pozdravivši učiteljico.

§. 29. 2 *Disciplina* imenujemo z eno besedo vsa sredstva, koja po pedagogičnih postavah rabi učiteljica, da zdržuje učenke v miru in redu. Javi se v miru in pazljivosti učenk, v njih vedenji v šoli in na poti do doma.

a) Učiteljica naj ostro prepové pogovarjanje, smeh, igranje in vsakoršen nepokoj. Da odvrne te napake, naj

skrbí učiteljica, da imajo učenke zmiraj delo, nikdar naj ne bodo brez njega. Tudi naj si prizadeva, da budi otroško pazljivost, da mično razlaga, ter poduk vedno zanimivo spremenja. Marsiktera učiteljica misli, da bodo učenke mirniše in pridneje delale, ako se jim kaj mičnega bere. Taka učiteljica kaže s to mislijo le svojo nezmožnost; vsaj potrebujemo tako zelo dragocene učne ure v podučevanje, ne pa v zabavo otrokom!

Nadalje naj učiteljica sama mirna bode, naj ne govori preglasno in prenaglo, do učenk naj se vede prijazno, poleg tega pa tudi vedno resnobno.

b) Dobra šolska disciplina ima tudi vpliv na otroško vedenje v šoli in na poti do doma. Učiteljica naj toraj pazi, da jo v sobo stopivši in zapuščajoč lepo pozdravijo. Med ukom naj se obnašajo dostojno in šolo obiskujoče nadzornike ponižno pozdravljajo. Tudi naj učenke za vsako stvar učiteljico ponižno prosijo in se jej lepo zahvalijo.— Pa tudi otroško vedenje na poti v šolo in do doma naj opazuje učiteljica. Vsaj pravi slaven pedagog:

„Kjer je slaba šola, tam to pridigujejo otroci na cesti.“ Res je to težko ali srčno opominjevanje ne ostane brez vspeha.

§. 30. 3. Občasna šolska opravila so pisarije v šolskih zadevah, namreč:

a) Inventar ali zapisnik, tu naj učiteljica natanjko zapisuje vso šolsko opravo, vsa učila, ktera je učilnica dobila.

b) Katalog ali zaznamek, v kojem je zapisan priimek in rojstno ime, ime roditeljev, dan, mesec, leto in kraj rojstva, vstop in izstop iz šole, pridnost in vedenje učenk.

c) Razrednik. Vsaka učenka, ktera šolo zamudi ali v šolo ne pride, mora se zaznamovati. Učiteljica naj s posebnim znamenjem zapiše vzrok, kateri je otroka od šole zadrževal.

d) Učiteljici še priporočamo, naj dela vsake učenke v posebno tako imenovano delalno knjigo zapiše; tu naj bode še dan zaznamovan, kedaj je učenka delo pričela, in oni, ko je je dokončala.

e) Spričala o nravnosti, napredovanji in pridnosti otrok se pošiljajo roditeljem štirikrat na leto, da jih pregledajo in podpišejo.

f) Zapisnik tvarin in novcev, ktere so dobrotniki šoli podarili za uboge učenke.

g) Tednik. Tu zapiše učiteljica konec vsacega tedna, kaj je mej tednom učila in razlagala.

h) Letno poročilo okrajnemu šolskemu svetu o številu razredov, pridnosti učenk, o številu in vrsti del i. t. d. Da se to poročilo skrajša, dobe šole vsako leto list z vprašanji, da se omenjene šolske zadeve vanj vpišejo.

II. Metoda.

§. 31. Znanstvo o metodi ali učnem ravnanji imenujemo sploh metodiko. Metoda pa je 1. občna, 2. posebna ali specijalna. Prva uči učiteljico, kako naj vedno in splošno podučuje, druga pa obsega pravila, po katerih naj vsak posamezen nauk uči.

1. Občna metodika razpada v metodo v širšem pomenu in v metodo v tesnejšem ali ožjem pomenu.

§. 32. Metodika širšega pomena govori o splošnem učiteljskem vedenji in o vodilih pri poduku. Jako veliko je ležeče na vedenji učiteljice do otrok, na njenej olikčnosti, na njenej natori, s kratka na vsej njenej osebi, to imenujemo vedenje pri učenji: sem spadate:

a) Umetnost, s katero si prikupi učiteljica otroško ljubezen, zaupanje in spoštovanje. b) Umetnost, da zmiraj unema veselje do učenja sebi in otrokom.

a) Ljubezen otrok si pridobimo le z ljubeznijo; vsaj pravi pregovor: „Ljubezen rodi ljubezen“. Ako otroci ljubijo

učiteljico, tedaj je ta ljubav vir najbogatejše blagosti. Otroci hodijo radi v šolo, ter se veselé biti pri svoji ljubljeni učiteljici, učé se z gorečnostjo in tako učiteljica nema veliko truda s podučevanjem, kajti redkokrat jej bode potreba, ostró velevati, vsaj je že pogled dosti. Da si pa učiteljica ljubezen, zaupanje in spoštovanje učenk pridobi, mora:

α) prav krščanski odgojena biti (glej §. 16 o učitelj. lastn.);

β) ne sme imeti napak, ki je spoštovanje jemljó v očeh učenk, kakor: nepristojno zasmehovanje, surove besede, veden krog z otroci, vsako nepremišljeno dejanje.

γ) njena ljubezen naj bode zmiraj resna, ona naj zedinja v vsem materino ljubezen z očetovo resnobnostjo;

δ) otrokom naj ne le z besedami, temuč tudi v dejanji kaže, da je njih blagost vsemu njenemu ravnanju začetek in konec;

ε) učiteljica naj bode pravična in nepristranska.

Napačno sredstvo bi bila prevelika prilizljivost in dopustljivost do otrok.

b) O umetnosti, kako unemati veselje do uka sebi in otrokom. Učiteljica bode imela vedno veselje do uka, ako večkrat premišljuje lepoto in temeljitost svojega poklica (glej §. 16 v poklicu), ako se vestno k vsakej učni uri pripravlja ter pridno dobre pedagogične knjige prebira (glej §. 19 o izobraževanju). — Veselje k uku budimo otrokom a) negativno ali zanikavno, b) pozitivno ali trdivno.

a) Učiteljica naj ne bo nepotrpežljiva s počasnim otročjim napredovanjem, ne nevoljna radi njihovih napačnih del. Nikdar naj ne sprejme mrzlo in hladno pridne učenke, nikdar naj ne pride z nevoljnim, čmernim obrazom v šolo.

§. 33. 2. Učiteljica naj uči po teh-le vodilih:

1. Podučuj jasno in nazorno (glej §. 22. 1. o likanji čutilnosti).

2. Izbujaj kolikor le mogoče otroško miselnost. (Glej §. 22. 5.)

3. Govori jezik otroku lahko umljiv, spreminjaj glas in vedi se brhko in veselo, da postane uk mičen in zanimiv.

4. Spreminjaj večkrat učni predmet (n. pr. zdaj ustmeno, zdaj ročno).

5. Opazuj natanjko učni načrt.

6. Podučuj primerno, lahko in izvirno.

7. Pridno ponavljaj.

Kedaj pa je uk primerno lahek in izviren? Tedaj, kedar se z otročjo zmožnostjo ujema, da nij niti prelahek niti pretežek. Če je uk prelehek, zarujavi duh, če je pretežek, ondaj se duševne moči prenapnó, kar je zelo škodljivo. Tudi nij enakomerno likanje duha mogoče; saj smo že večkrat skusili, da so otroci v kacem predmetu jako izučeni, drugega pa le malo vedó.

Izviren ali vtrjen je nauk, ako se otroci tako učé, da uk postane njihova neizgubljiva lastnina. Jasne so prednosti vtrjenega podučevanja; kajti le, ako trdno, korenito učiš, moreš otroke odgojevati; korenit nauk pa tudi uči otroke, da se v poznejem življenji znajo vesti in si vedó v vsakej zadregi pomoči.

Površen nauk pa zelo škoduje. Človeško znanje je negotovo in zmeteno in po navadi postane oni, ki se je česa površno učil, napuhnen in prevzet.

Ako hočeš primerno lahko in korenito podučevati, zapomni si to-le:

1. Prični ondi, kjer si našel otroke in ne zahtevaj že takoj preveč.

2. Ostani dolgo časa pri začetku (ali elementih) da otroci dobro umé podlago.

3. Dajaj večkrat naloge iz tega, česar so se učili otroci.

4. Pridno ponavljaj!

O metodi v ožjem pomenu.

§. 34. Sem spada: Učenje od stopinje do stopinje in učilo.

1. Red v podučevanju je vrstiven ali pa razlagaven. Prvega rabimo pri zgodovini, drugega pri računstvu, pri slovnici i. t. d. — Razlagaven red je dvojen:

a) sintetični ali sestavni,

b) analitični ali delivni.

2. Učilo je a) tipično, b) dopovedovalno, c) sokratovo, d) hevristično.

a) Ktera je tipična metoda? Ako učiteljica pred učenkami govori in kaže, te pa za njo govore in delajo, ondaj jej rabi tipična metoda. Tako se uči branje, pisanje, pletenje, kačkanje, šivanje i. t. d.

b) Dopovedovalno metodo rabimo v ljudskeji šoli redkokdaj, skoro samo pri zgodovini. Pri tem učilo govori in razlaga učiteljica sama, učenke jo le poslušajo.

c) Sokratova osnova obstaja v pogovarjanji učiteljice z otroci; iz otroškega odgovora izvira vedno učiteljično vprašanje. To metodo imenujemo zavoljo tega Sokratovo, ker jo je preslavni grški modrijan rabil.

d) Hevristično učilo vpliva na samomiselnost otrok; tako n. pr. pokaže učiteljica delo, otroci pa morajo sami najti pravilo, po katerem se ima delati.

§. 35. Naj omenimo tu še nekoliko o *maevtiki*. Maevtika ali umetnost vprašanja nam razlaga pravila, kako naj vprašujemo.

1. Vprašanje naj bode umljivo t. j. govori glasno in sicer s tacimi besedami, ki so otrokam že znane; naglašuj važnije besede.

2. Vprašanje bodi razločno, da je le pravilen odgovor mogoč.

3. Vprašanje bodi jedrnato ali natanjčno, s kratkimi pa krepkimi besedami izrečeno.

4. Vprašanje naj ne bode prelahko, pa tudi ne pretežko; pri prelahkih vprašanjih so otroci nepazljivi, pri pretežkih pa obupavajo.

Kako naj se učiteljica pri otroških odgovorih vede?

1. Če je otrok pravilno odgovoril, pokaži mu zadovoljen obraz. Ako ti nij jasno, če morda nij uganol odgovora, vprašaj ga drugače.

2. Če je bil odgovor nepravilen, naj učiteljica nikdar ne izgubi premissljenosti, temuč naj ostane mirna in naj otroka z družimi vprašanji napeljuje, da spozna svojo napako.

3. Če je bil odgovor smešen, naj ostane učiteljica resna in naj pomaga otroku s priljudno besedo. Ostro naj prepove učenkam zasmehovanje.

4. Če otrok ne odgovori, iščimo vzrok temu ali v učiteljici ali pri otroku. Če spozna učiteljica, da njeno vprašanje nij bilo pravilno, naj je spremeni, če je bilo pretežko, naj je zljajša. Če je bil pa otrok nepazljiv, naj ga resno posvari. Ako je pa učenka boječa, pomози jej z milo ljubeznivo besedo, in vprašaj tako, da jej ne bode težko odgovarjati.

Drugo poglavje.

O posebni metodiki.

§. 36. Specijalno ali posebno metodiko imenujemo znanstvo, katero nas uči, kako naj vsak posamezen predmet podučujemo. Naj tu ob kratkem razložimo, kako naj se ravna učiteljica pri podučevanju ženskih ročnih del.

A. Učni načrt.

§. 37. Otrok se ne sme zdaj tega, zdaj onega dela učiti, ampak nauk mora urejen biti. Ko učenke eno delo dobro umé in znajo, potem še le se prične učenje drugega. Nekatere vrste del zahtevajo večjo razumnost, nekatere manjšo, eno delo je lažje od drugega. Tedaj se naj učni predmeti razdelé po razredih in sicer tako, da bodo dela zmožnosti in starosti učenk primerna in od lahkega k težjemu napredovala.

V avstrijskih šolskih postavah imamo nove izvrstne učne načrte za ljudske in meščanske šole; med temi nahajamo tudi osnove za učilnice ročnih del. (Glej raznovrstne učne načrte vis. c. kr. ministerstva bogačastja in uka, ki so prišli na svetlo 18. maja 1870 št. 6549).

Nepotrebno bi bilo, še dalje razpravljati o učiteljski dolžnosti, da se mora po teh učnih načrtih natanjko ravnati.

B. Učno ravnanje.

§. 38. Zelo važno je, da učiteljica vsakovrstna dela nazorno kaže in dobro uči ter se po zgoraj omenjenih vodilih ravna. Najprej hočemo o tem navesti nekoliko občnih opomb, potem pa spregovorimo o vsacem delu posebe.

I. Splošno opravilo.

§. 39. 1. *Določevanje del.* Da uk metodično napreduje, treba, da se učiteljica sama ravna po šolskem načrtu, določevaje vsakej učenki delo. Kaj bi počel učitelj v ljudskih šolah, ako bi roditelji določevali berilo ali računske naloge?

Enako je v šoli za ročna dela. Roditelji nimajo takega pedagoškega znanja, kakor učiteljica, zato mora

samo ona določevati delo, stvarino in orodje, koje naj rabi učenka.

§. 40. 2. *Občni nauk.* Jako koristen je občni nauk, namreč oni, pri katerem se vse učenke enega razreda v istem času enacega dela uče. Tak je tudi nauk o družih predmetih. — Mesti, da bi učiteljica, kakor doslej, vsakej deklici posebe kazala delo, uči in kaže isto delo v istem času vsem učenkam. Splošno podučevanje vnema učenke k uku, spodbada jih k marljivosti in pridnosti. Učiteljica pa si ne prihrani le dosti truda, temuč tudi dražega časa. Posebno priporočamo občni nauk pri začetku vsacega dela, dokler se namreč razlagajo učenkam prvi pojemi. To naj se godi pri vaji v pletenji in šivanji, pri prvej nogavici i. t. d. — Umeje se, da morajo vse učenke enako stvarino in enako orodje imeti.

Res je, da je dosti starejših učiteljic, ki se nečejo te novine — kakor pravijo — poprijeti, vendar upamo, da se tudi one o prednosti občnega nauka prepričajo in spreobrnejo. Radi bi več ugovorov zoper splošno podučevanje spodbijali in njih krivico dokazali, toda manjka nam časa in prostora. „Dobra reč zmaga sama.“

§. 41. Kader učiteljica en razred ustmeno podučuje, naj drugi dela. Med razlaganjem ne smejo učenke delati, ampak pazljivo naj poslušajo. Potem jim da učiteljica nalogo, katero naj med tem časom delajo, in se obrne k drugemu razredu.

Potem pregleduje dela učenk zaporedoma. Da pa vedno mir in red vzdržuje, priporočamo, naj vedno vprašuje in ponavlja, da bodo učenke pazljive in ne bodo šepetale in govorile; in tako naj ravna tudi takrat, kedar nema nič novega razlagati.

Med naukom o ženskih ročnih delih pa se ne sme nikdar drug predmet učiti, n. pr. računstvo na pamet in t. d. kakor so nekteri pedagogje svetovali. Nikoli ne bodi

dopuščena vsakršna zabava, branje i. t. d. Učiteljica sme časi pripovedovati manjšim učenkam lepe koristne povestice, kadar so bile pridne in pazljive; tudi naj iz istega vzroka večje deklice časi kako pesem zapojó; branje in zabava pa nema mesta v učilnici za dela. Dober nauk odvrča sam ob sebi pogovarjanje in nemirnost.

§. 42. 3. *Popravljanje del.* Učiteljica naj sama pregleduje dela. V nižjih razredih jej lahko pomagajo bolj izurjene velepridne učenke. Dobro bode, če dopušča, da si deklice samé druga drugej napake v svojih delih iščejo, ali to naj se godi brez posmehovanja, vedno vpričo učiteljice. Slabo narejeno delo naj učiteljica veli razdreti in z novega pričeti. Deklice naj domu ne nesó nobenega dovršenega dela, katerega učiteljica nij pregledala.

§. 43. *Snažnost in spravljanje del.* Da delo zmiraj snažno ostane, naj ima vsaka učenka, ako plete, jerbašček, ako šiva, trdno torbico, kjer delo shranja. Dovršena dela spravi učiteljica do konca šolskega leta v omaro. Tudi naj vsako delo zapiše v zapisnik (glej §. 30, 3 d.)

II. Učilno ravnanje pri podučevanju o kačkanji.

§. 44. 1. *Učila.* Šolska deska, velika, debela, lesena kačka, s katero učiteljica vsemu razredu kačkanje kaže, tudi nekaj debele rudeče volne; izglednica z raznovrstnimi kačkanimi obrazci in nekoliko tabel z narisanimi obrazci (glej §. 47, in podob. št. 1.)

§. 45. *Započetne vaje.* a) Učiteljica kaže učenkam razne kačkane izdelke, ter jih opominja na različne penteljine osnove. Potem nakačka pred očmi učenk nekoliko vrst, da vidijo, kako pentlja iz pentlje postaja.

b) *Telesno držanje in ročni pregibki.* Otroci naj pravilno sedijo, učiteljica jim pripoveduje, zakaj in kako mora to biti. Potem se prepriča, ali otroci dobro ločijo

levo in desno roko, notranjo in zunanjo ročno stran. Nadalje naj deklice še prste imenujejo (palec, kazalec, ali žugalce, srednjak, prstanjak in mazinec).

Zdaj stopi učiteljica tako med klopi, da v striči z otroci stoji, vzame svojo veliko kačko in debelo rudečo volno v roko in kaže, kako se kačka in nit prime, rekoč: „Vzamem kačko v desno roko, ter jo s palcem in žugalcem držim; v levo roko pa primem nit, vlečem jo od zunaj med prstenjak in mazinec, in jo dvakrat okoli žugalca ovijem, s palcem in s srednjakom pa držim delo“.

Otroci naj zdaj bombaž in jekleno kačko v roke vzamejo in se v pravilnem držanji vadijo in sicer toliko časa, da znajo z obema rokama delo pravilno prijeti in držati.

Zdaj pokaže učiteljica vezenje ali vzanjkanje niti. To pokaže z svojo veliko kačko, učenke pa posnemajo ta pregibek in sicer vse v istem hipu.

§. 46. 3. *Narejanje pentelnih osnov.*

a) *Zračna pentlja.* Učiteljica nareja počasi in dobrovidno naložno ali zračno pentljo, rekoč: „Prizanjkam, pritegnem.“ Učenke kačkajo dobro število zračnih pentelj, imenujoč na glas pregibke. Ko so bolj izurjene, štejejo le: „ena, dve“.

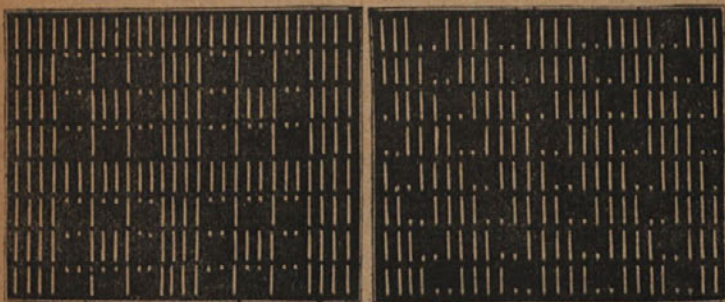
b) *Gosta pentlja.* To uči učiteljica, delajoč z svojo veliko kačko vse pregibke naprej sama, tako, da jo vse deklice vidijo; te pregibke spremljuje s petimi besedami: „Vbadam, ozanjkujem, pretegujem, ozanjklujem, vpentljuje.“ Učenke poskušajo zdaj gosto pentljo narejati, imenujoč pregibke kakor učiteljica. Pri ročnejem izurjenji naj se ti vrstni pregibki le s številkami 1, 2, 3, 4, 5 imenujejo.

c) *Enako kaže učiteljica šibično pentljo, vendar v sedmih pregibkih.* Učenke kačkajo dalje, ter vedno štejejo. — Potem jim naznani učiteljica znamenja različnih

pentelj, ter jih na desko narisa in sicer: pika je znamenje zračne pentlje (.), pokončna poteza z dvema poprečnima, krajšima potezama ($\equiv$) znamenje goste, in pokončna poteza (I) znamenje šibične pentlje. — Da učenke to dobro razumé, naj priproste na deski narisane vaje poprej beró in potem pa izdelujejo. Ker so omenjene pentlje zdaj lahko delo, naj se prično:

4. *Izgledki.* V ta namen narejajo učenke vajenico (v širokosti naj meri 60 naložn. pentelj). Obrazce izbira učiteljica umno, od lahkkih k težjim se pomikajoč.

Vsaj prve izgledke naj učiteljica na desko narisa in razloži, še le pozneje smejo učenke po natiskanih obrazcih delati; oni naj bodo najmanj toliki, kakor kaže podoba št. 1.

a.

Podoba št. 1.

b.

Papir ne sme biti bel, da oči ne trpé. Bolj izurjene učenke naj tudi po kačkanih izdelkih kačkajo. Tudi bode učenkam zelo v korist, ako si raznovrstne izgledke v knjižico zapišejo.

§. 48. *Kačkani izdelki.* Kadar so deklice vajenico z mnogobrojnimi izgledki dokončale, tedaj so v kačkanji že tako izurjene, da jim ne bode težko kačkati koristne izdelke kakor: otročjo obleko, n. pr. jopice, kapice i. t. d.

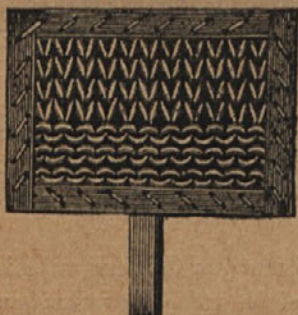
Učiteljica naj tudi tukaj po pedagoških vodilih napreduje; poprej naj pokaže izdelek otrokom, imenuje njegove dele, narisa jih na desko in otrokem razglaga o različnih pentljah, ki se k izdelku rabijo. Večje učenke bodo po dobrem kroji znale tudi raznovrstno obleko kačkati.

V meščanskih učilnicah trebuje tudi podučevanja v kačkanji zobcev in zvezdic; toda ta vrsta spada že mej umetna dela (glej §. 4).

III. Učilno ravnanje pri podučevanju o pletenji.

§. 49. 1. *Učila.* Navadna šolska deska z rudečo štirivogeljnatoto mrežo (glej §. 27, št. 2) pletena mreža (glej podoba 2).

Ta je namreč kos iz debele volne spletene mreže v štirivogelnatem lesenem okvirju, koji je enake velikosti s šivalnim okvirjem in se tudi njemu v podnožje postavlja. — K pletenji potrebna učila so še na steni viseče tabele z obrazci raznolikih nogavic, lepa izglednica z gostimi in luknjičastimi pletki, in konečno še dve 45^{cm} dolgi, in 2-4^{cm} debeli leseni ali koščeni igli in nekaj debele rudeče volne.

Podoba št. 2.

§. 50. 2. *Započetne vaje.*

a) Po vodilih: „Podučuj elementarno ali pričetno, in podučuj izvirno,“ prične učiteljica učenje o pletenji s tem, da pokaže, kako obstoji pletek iz eno v drugo segajočih pentelj. Tu rabi pleteno mrežo, kjer so pentlje velike, ter dobrovidne. Opominja zdaj otroke, kako dobivajo pletki razločno lice ter se pentlje različno zedinjajo. Pové jim

še razna penteljska imena, kakor: desna ali ravna, leva ali narobe, zasukana in posneta pentlja.

Potem pokaže učiteljica spleteno nogavico, nje zunanjo in nje notranjo stran, ter naznači različne pentlje, iz kojih je spletena nogavica. Nadalje naplete pred učenkami 3-4 iglice, da otroci vidijo, kako pentlja postaja iz pentlje.

b) *Začetek kosca za vajo.* Ko so otroci tako pojem dobili o pentljah, naj jih učiteljica k pletenji napeljuje. — Učiteljica naplete doma vsaki učenki košček pletka, v ta namen vzame beli bombaž št. 14, prične s primernimi iglicami 32 pentlj in naplete štiri vrste in polovico pete vrste. Te začete vaje podá vsem učenkam zapored. Prvo, kar nam je učiti zdaj, je

c) *Telesno držanje in ročni pregibki.* Tukaj naj učiteljica ravna tako, kakor smo govorili o nčenji kačkanja (glej §. 45. 2 b).

d) Potem učimo narejanje pentelj.

§. 51. *Pričnemo z desno pentljo.* Učiteljica stopi se svojimi velicimi iglami in rudečo volno v roci pred učenke, nareja počasi desno pentljo, govoreč: „Ubadam z desno iglo od leve strani k desnej v pentljo, ktera je na levej igli, ovezujem nit, prizanjkuje, spuščam staro pentljo z igle in pritegujem. Zdaj glejte, jaz imam novo pentljo na igli, hočem zopet drugo narediti.“ Učiteljica govori pri drugej enako, pri tretji tudi, pri četrti pa le: „Ubadam, ovezujem, prizanjkuje, spuščam, pritegujem.“ Čez nekoliko časa reče le: „Ena, okoli dve, doli,“ ali pa: „Ena, dve, tri, štiri, in končno samo: „Ena, dve.“

Zdaj posnemajo otroci te pregibke, ter jih imenujejo, najprej z besedami, potem pa le s številkami, kakor smo zgoraj omenili (glej podobo št. 3).

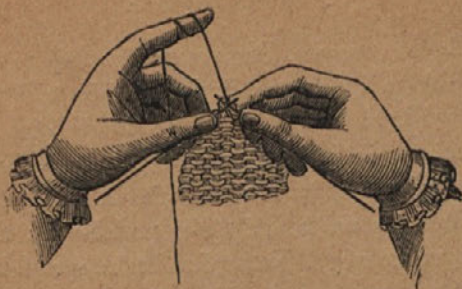

Podoba št. 3.

Štiri pentlje pred koncem ponehamo. Učiteljica, splešči iglico do konca, ter obrnivši delo, prične drugo iglico plesti. Tako pletó učenke nadalje in sicer toliko-časa, da so nekaj vaje v narejanji desne pentlje dobile.

2. Zdaj pokaže učiteljica *konečno pentljo ali pentljo na verižico*, da otroci znajo sami delo obrniti in novo vrsto pričeti. Tedaj jih uči, nit poprej na iglico položiti, zadnjo pentljo sneti in, ko je delo obrneno, pri začetku druge vrste vbosti. Ona govori. „Učenke posnemajo te pregibke.

§. 53. 3. Prav na istem koscu uči učiteljica zdaj *levo pentljo*, ter jo se svojo veliko pripravo dobrovidno nareja; ob enem kaže tudi nje različnost od desne, povdarjuje, da nit na iglici ostane, ker nasprotno, namreč od desne na levo stran ubadamo. Pregibke imenujemo enako, kakor pri desnej pentlji. Tudi levo pentljo vadimo več časa, da se deklice dobro izurijo (glej podobo št. 4).

Podoba št. 4.

Daljna vaja je *vslec ali robec*; pokaže ga učiteljica na nogavici, razloživši njegovo raztegljivost in njegovo narejanje. Pri pletenji vsleca štejemo: Desna, 1, 2, leva 1, 2. Tudi od tega spletó učenke nekoliko vrstic.

§. 54. Zdaj pokažemo še *šivček in razne vrste snemanja in najemanja*. Učenke štejejo pentlje do srede vadnega kosca, tū naredo dve levi pentlji, v drugej vrsti na istem mestu zopet dve levi, potem v tretji in četrti pa dve desni i. t. d.

Enako pokažemo, kako dve pentlje sesnemamo, ali z levo pentljo, ali pa tudi z desno, ali z čezvlečeno pentljo. Pokaže se tudi najemanje. Med šivčkom in snemanjem naj bode na vsakej strani ena pentlja.

Vajenico končate *peta in kapica*. Obe pokaže učiteljica na nogavici, razpravlja je h krati njuno osnovo in namen. Potem izdelujejo učenke 40 vrstic, vedno eno s desnimi, drugo z levimi pentljami, da postane lice enako. V sredi in na vsakem koncu napravijo šivček. Ko je peta narejana, kažemo izdelanje tako imenovane srčne ali spičaste kapice, ker je najlažja. — Ena ali dve pentlji od srednjega šivčka prične se snemanja, ktero se zmerom bolj razširja in sicer dotle, da sega do konca iglice.

Konečno učimo še odzanjkanje pentelj.

3. Delanje nogavic.

a) *Uvodne opombe.* Prvo nogavico naj učenke med splošnim naukom izdelujejo, če le mogoče tudi drugo. V ta namen priskrbi učiteljica učenkam belega bombaža št. 14, in primernih iglic. S prvega pokaže, kako se bombaževi sukanci navijajo. Potem kaže in razlaga izgledno nogavico, narisano na tablici (glej podobo 5), ter govori o osnovi človeške noge. Natanjčno treba nje dele imenovati in kazati.

Podoba št. 5.

Ko učenke to dobro umé, potem še le pokažemo spleteno nogavico, kajti tu se težje deli poiščejo, nego na narisanej. Vse poglobitne nogavičine dele naj učenke imenujejo in ponavljajo dotle, da jih dobro na pamet vedó.

Zdajci razlaga učiteljica razmere velikosti posameznih delov, iz teh izvira nogavično pravilo. Ker je pa pre-dolgo, da bi si ga učenke hitro dobro zapomnile, naj

učiteljica predno nov nogavičin del prične, pravilo ponavlja, ter šteje število pentelj in vrst; tako bodo deklice s časom pravilo dobro vedele.

§. 55. b) *Nogavico* pričenjamo z enogubnim naloževanjem, katero se učenke zdaj učé. Napravijo na vsako iglico primerno število pentelj, kakor izprevidi učiteljica, potem pa zvežejo vse stiri iglice v obok. Pregibke za naložne pentlje zovemo: „Ubadam, vzankujem, pritegnjem.“

Potem nadaljujejo učenke pletenje nogavice, zdaj po taktu, zdaj v prostih vajah. Zelo spodbada k pridnosti štetje iglic.

Samo ob sebi se umeje, da se ne naplete le ena nogavica, ampak njih več. Dobro je, da se nekaj časa pri enakej velikosti ostaje, in sicer dotle, da znajo učenke ze same nogavico izdelavati. Pozneje preračuni učiteljica z učenkami razmere za večo nogavico po nogavičnem pravilu, katero predstavlja izgledna nogavica (glej podobo 5). To naj si učenke narisajo v svojo knjižico in zapišejo zraven število pentelj in vrst.

c) *Pogovori*. Med pletenjem naj učiteljica mnogokrat nogavično pravilo in njegove vzroke izprašuje. Pogovarja naj se dalje o dobrih in napačnih lastnostih pletenja, o razmerah med sukancem in iglicami, — o tvarinah (glej tvarinoznanstvo).

4. Pletenje izgledkov.

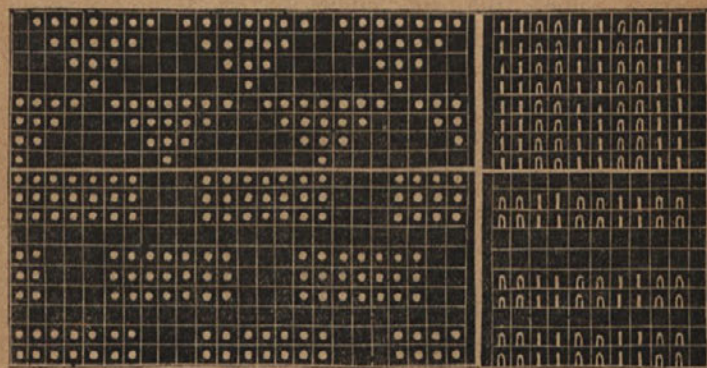
§. 56. Deklicam je zelo koristno, ako pletejo izgledke, ker tako dobé o delih razum in urnost; tudi jim bodo taki izgledki v poznejem življenji jako koristni. — Izgledni pletki razpadajo v goste in luknjičaste; prvi se dele zopet v gričaste (piqué) in v patentne izgledke.

Deklice napravijo toraj dve vajenici. Prva obsega samo goste, druga pa le votle ali luknjičaste obrazce.

Nektere učiteljice pa imajo navado, da uvrstijo v isto izglednico obe vrsti, ter menjajo goste z votlimi, kar tudi nij napčno.

a) Učiteljica, pokazavši učenkam razne gričaste izgledke, pové, kako izvirajo raznolične podobe in proge le iz zveze desnih pentelj z levimi. Potem vzame narisane izgledke in imenuje znamenja za pentlje. Prazen čvetroogelnik pomenja desno, pika ali križec v njem pa je znamenje leve pentlje.

Nektere pletilje pa zaznamovajo tudi desno pentljo tako: O, in levo tako-le: I (glej podobo št. 6).

Podoba št. 6.

Zelo v korist bode, če učiteljica izgledke na desko nariše. Učenke pletó izglednico poprej z gričastimi izgledki, potem patentne. Ker se isti ne dajo narisati in tudi ne od pletkov lahko povzeti, naj jih učiteljica nareka ali pa na desko zapiše. Tu sem spada tudi pletenje z biseri; pletó se ti izgledki po obrazcih za gričaste, samo mesto leve pentlje jemljemo biser. Čez vsako z biseri vpleteno vrsto spletemo eno vrsto zgoli desnih pentelj.

b) Za vajenico z luknjičastimi obrazci prično učenke z belim bombaževim sukancem št. 24-30, 50 pentelj. Učiteljica pokaže raznotere izgledke te vrste, razlagaje učenkam, kako te luknjice postajajo iz votle pentlje (enkrat ovite niti) in iz sesnemanja gostih pentelj. Potem napiše lahke izgledke z besedami na desko, učenke pa jih spletajo. Ko so se učenke že bolj izurile, tedaj zbira učiteljica težje izgledke; konečno pa naj se deklice vadije, že pletene obrazce posnemati. Tako se naučé otroci samostojnega dela, kar jim bode v življenji jako koristilo. Vajenice, koje je učenka sama spletká, naj skrbno hrani, kajti one jej bodo vedno drag in koristen spomin na lepi šolski čas.

Zelo dobro je, če si učenke nekaj gričastih in težjih luknjičastih in patentnih izgledkov v knjižico zapišejo.

5. Delanje obleke.

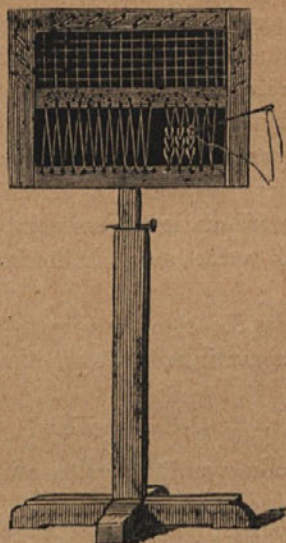
§. 57. K podučevanji te vrste rabijo učiteljici dobra pravila in natanjčno dovršeni izdelki. Osnove najpriprostejših izdelkov, kakor otroških jopic, kapic i. t. d. naj učiteljica narisa na šolsko desko.

Razna, bolj umetno sestavljena oblačila spletajo učenke po dobrih krojih.

IV. Učno ravnanje pri podučevanji šivanja.

§. 58. 1. *Učila.* Šivalni okvir (glej podobo št. 7), kateri učenkam tkaninske obstojne dele pred oči stavlja. To je 60^{cm} dolg in 45^{cm} visok lesen okvir, preprožen podolgem in počez s črtami iz debelega papirja ali s trakovi, koji predstavljajo tkaninske niti. Prostora med črtami ali nitmi je 1^{cm}. Tu kaže učiteljica šivanje z veliko 6-9^{cm} dolgo leseno ali koščeno šivanko, z rudečo volno vdeto. Okvir naj se na podnožji tako napravi, da ga je lahko

po vseči višje ali nižje postaviti, kakor n. pr. pri držalih za note.

Podoba št. 7.

Potrebno učilo je še lepa izglednica, kjer so vse vrste ubodov in šivov razvidne.

§. 59. 2. *Započetne vaje.* a) *Razlaganje tkaninskih obstojnih delov.* Učiteljica, kazoč na črte šivalnega okvirja, se razgovarja o tkanini in nje delih. S prvega naj se učenke vadijo na gladkejši tkanini dobro razločevati osnutek in votek i. t. d.

b) *Tvarina in orodje.* Dobro je, da učenke vsaj prve vaje o šivanji na koscu debelega platna dovršé; tedaj

naj prinesó 78^{cm} široko in 39^{cm} dolgo platno, sukanec, primerne šivanke, naprstek, škarje in šivalnik ali polštrec.

c) Učiteljica gleda ostro, da se učenke navadijo teló in roké pravilno držati; pokaže jim tudi vdevati nit in držati tkanino in šivanko.

d) *Vrste ubodov.* Učiteljica kaže raznovrstne ubode na šivalnej izglednici, pripoveduje njih imena in njih različnost. Ko učenke to dobro umé, stopi učiteljica z veliko koščeno šivanko v roci pred šivalni okvir kažoó počasi in nazorno narejanje raznih šivov. Najpoprej pokaže robni šiv, potem prednji, zadnji ubod i. t. d., ter opominja na njih različno vršenje. Deklice posnemajo te na svojem platnu, štejoó po taktu. — „Ubadam, pritegujem,“ ali pa: „Ena, dve.“ Ko so te vaje dokončane, potem narejamo

3. *Vajenico ali izglednico.*

§. 60. Ta ima namen, da se na njej učenke učé raznih ubodov in šivov, pa da ne potratijo veliko platna. Otroci prinesó srednjo 39^{cm} dolgo in 78^{cm} široko platno srednje tenko. S prvega vrežejo učenke vrezne krajece po niti; od enega odrežejo kos, kateri mora pri debelem platnu 6, pri tanjkem pa 8^{cm} širok biti.

Zdaj merijo pričenši v sredi širókosti izglednice, 15^{cm} na desno in enoliko na levo stran, ter zaznamovajo one kraje. Platno, ostalo na desnej, razdeli se v tri enake dele, enako ono na levej strani. Med vsacim delom izvlečemo nit — tako je platno razdeljeno v 8 delov. Učiteljica narisa te črte na desko, kakor kaže ta-le podoba.

Robec		1	2	3	4		5	6	7	8
robní ali krajní šiv					I	⊙				
prednji ubod					I	⊙				
zadnji ubod					I	⊙				
prešivni robec										
Robec										
široki čezni šiv										
okrogli čezni šiv										
francoski šiv										
luknjčasti robec										

Podoba št. 8.

Številke zaznamovajo učenke na platno s svinčnikom. Zdaj se zrežejo proge tam, kjer je nit izvlečena narazen, in se zaradi zaznamovanja s številkami za sedaj spnó, potem pa s šivi zvežejo tako, kakor kaže podoba št. 8.

c) Oba tkaninska robca št. 1 in št. 2 sešivamo z robnim šivom, št. 2 in št. 3 sešivati se s sprednjim, št. 3 in št. 4 pa z zadnjim šivom. Sešivno nit, vezočo št. 4 in 5, izvlečemo, prosti robec 4 pa upognemo na drugo stran za širok štepan ali prešivan robec. Prosti krajec št. 5 pa se zarobi na široko, in je tako rekoč štepanemu robcu v podlago. Pri št. 5 in 6 naredimo širok počrezni šiv, pri 6 in 7 pa okrogli počrezni šiv. Št. 7 in 8 sešivamo s francoskim šivom; prosta krajca 8 in 1 pa se zarobita.

d) Pri progah št. 2 in 3, št. 6 in 7, potegnemo zgoraj in zdolaj nekoliko gub. Zdaj napravimo obšiv ali

zavlako, k tej porabimo poprej (pod §. 60, a) omenjeni trak, kojega so učenke odrezale. To zavlako pristepamo na zgornjo in na spodnjo stran vseh prog, razen onih, koje imajo gube; te našivamo zgoli z robnim ubodcem. Na narobnej strani pa našijemo zavlako navzdolj.

d) Konečno napravimo na prešivan robec šte. 4 zapone, na širok robec št. 5 pa gumbe; tako spneta se oba dela izglednice.

Ko so se učenke te in enake šive izvrševati izurile, naj izdelujejo razne koristne šivane izdelke.

4. *Izdelavanje šivanih delotvorov.*

§. 61. a) Ena izmed prvih vaj v šivanji je robljenje rut, prtov i. t. d. Če tudi pristranski ubod nij lahek, vendar ga navadno učimo najpoprej, menda zavolj tega, ker stvari, koje robimo, laže v roci držimo, posebno pa zato, ker se tu le enovrstni šiv rabi. — Učenke naj ves robec najprej dvakrat med palcem in kazalcem upognejo, da se med šivanjem ne mudé.

Ker je tu poglobitna stvar vaja, nij treba, da vse učenke enak delotvor izdelujejo, saj je enako, če se uči robni šiv pri ruti, ali prtju, ali drugih stvareh.

b) *Šivanje košulj* pričnemo z otročjo ali dekliško košuljo. Učiteljica pokaže že narejeno otročjo košuljo, razkazuje nje dele, imenuje jih, učenke pa poiščejo različne šive, s kojimi so ti in drugi deli sešiti in zakaj. Jako se pomore razumu, če učiteljica košuljno osnovo na šolsko desko narisa, tudi bodo na steni viseče tabljičice v korist (glej §. 73).

Samo ob sebi se umeje, da v nižjih in srednjih razredih učiteljica tkanino za košulje vrezuje. Učenke sešivajo potem košuljne dele. Učiteljica pregleduje natanjčno izgledke, ostro zahtevaje pridno, marljivo pozorno šivanje.

c) *Izdelavanje družih delstvorov*, kakor rijuh, prevlak za blazine i. t. d. učimo in kažemo tudi v ljudske učilnici. Tukaj veljajo tudi pedagoška vodila: „Područij nazorno in temeljito.“

5. *Ustmeni nauk.*

§. 62. Med šivanjem se razgovarja učiteljica z učenkami o lastnostih šivanke in niti, o raznih vrstih ubodcev in šivov, o njih koristi, o tkaninah i. t. d. (glej, tvari-
noznanstvo). Najvaznejše naj večkrat ponavlja.

V. Učno ravnanje pri zaznamovanju.

§. 63. 1. *Učila.* Šolska deska, zaznamovalni ali šivalni okvir, tabljice na steni viseče, na kojih so razne abecede lepo in pravilno tiskane.

§. 64. 2. *Započetne vaje.* Učiteljica kaže deklicam razno, lepo zaznamovano perilo, spominja na potrebo in lepoto črk, ter se razgovarja o tvarimi, koje k zaznamovanju treba.

§. 65. 3. *Zaznamenica.*

a) Učenke si priskrbé narazdeljenega štramina, koji meri na dolgost 55 do 60^{cm} in na širokost 33^{cm}. Tudi jim treba 17 gramov rudeče berolinske volne in primerne vezilne iglice. Zdaj veli učiteljica vreznine zarobiti in razlaga pri tej priliki podolžne in poprečne niti, tekalne in vrezne krajce ali robce. Kaže naj tudi kako vdevati nit v vezilno iglico. Posebno ima učiteljica tu lepo priložnost, vaditi otroke dobrega okusa in prave harmonije gledé raznoličnih barv volne.

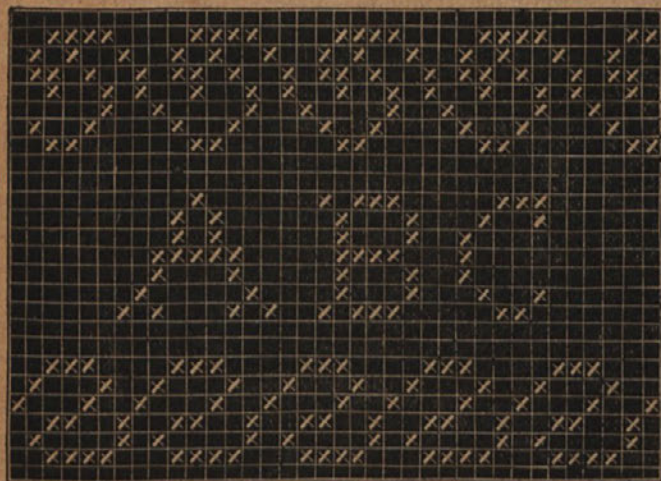
b) Učiteljica stopi pred šivalni okvir, kojega bi skora bolje zaznamovalnega imenovali, kazoč črte ali trake, kteri predstavljajo niti štramina. Zdaj šteje v ravnej vrsti od zgoraj navzdol 6 niti na glas, naredi z vezilko tam piko, potem šteje od leve strani 8 niti na lindek, tu, kjer se črte zedinjajo, vbode z vezilko od zadaj navspred,

v igli pa je rudeč trak ali pa debel volneni sukanec vdet. Enako delo izvrše deklice na svojih zaznamenicah.

c) Zdaj naredi učiteljica učenkam pred očmi polukrižec, ktereга zovemo spodnji križec, potem naredi zgornji polukrižec. Potem naj še razloži in kaže pomožne ubodce, koji križce zvezujejo in zopet k začetku novega ubodca držé. Učenke naredé vrsto križcev na lindek, dve vrsti na pošev in v daljno vajo še vslece.

d) Pozneje učimo črke in sicer v tem redu: S prvega latinske črke, majhne in velike, najpoprej tiskane, potem pisane, pozneje še le gotiško abecedo. Tu rabi učiteljica deščice z dobrimi izrazi abeced. Črke naj bodo vsaj tolike, kakor kaže podoba št. 9. (Tu je spodnji polukrižec s tenko, zgornji pa z debelejšo črto zaznamovan, da ju otroci lažje razločujajo.) Razen tega naj učiteljica črke še na desko narisa. — Potem narejamo še številke do 12.

e) Zaznamovanje perila je konec temu nauku.

Podoba št. 9.

VI. Učno ravnanje pri podučevanju vezenja.

1. Učila.

§. 66. Šolska deska, obrazci o vezenji in sicer: vsleci, kitice, abecede in prikrajni izgledki.

§. 67. 2. *Započetne vaje.*

Učiteljica kaže učenkam raznovrstne vezene izdelke in razlaga korist in lepoto vezenja, govore tudi o tvarini in orodji za vezenje.

§. 68. Učenke napravijo *vajenico* ali *izglednico*; v ta namen prinesó srednje tenak shirting (širting) 26^{cm} širok in 20^{cm} dolg, primerno šivanko, vezilni bombaževi sukance in naprstek; tudi škarje so potrebne.

Manjše deklice dajo izglednico natisniti, večje pa si samé z učiteljičino pomočjo obrazce nanjo narisajo. Na robcih so štiri krajni izgledki, v sredi abecede, krajci izglednice pa se s zobčki ovežejo.

Ko imajo učenke vajenice pripravljene, kaže učiteljica vezilne ubodce, ter opominja, naj se zmeraj ravnaajo po črtah obrazčevih in njih velikosti.

Ti obrazci, kakor tudi črke, naj bodó sicer priproste, vendar pa kolikor mogoče krásne in nježne, da čutstvo lepote pri deklicah zbujajo in olikujejo.

§. 69. Ko so nčenke izglednice dokončale in še nekaj družih vezenih delotvorov dovršile, kaže se jim v meščankih šolah tudi vezenje z različno barvano volno in svilo na štraminu, suknju, svili in žametu, toda le v višjih razredih in le v najpriprostejših vrstah. Vezenje se zlatom in z biseri spada že med predmete posebnih učilnic za vezilje.

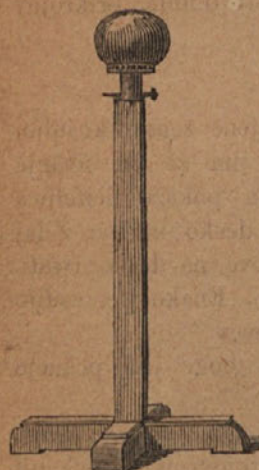
VII. Učno ravnanje pri podučevanju mreženja.

1. Učila.

§. 70. Šivalnik (glej podobo 10) velik lesen valec, koji obsega 6^{cm} in je 25-30^{cm} dolg, močen sukanec, debela mrežanka.

2. Poduk v mreženji.

§. 71. Učenke prinesó sreden laneni sukanec, leseno ali koščeno palčico, dolgo 25^{cm}, ki ima v obsežku 2 $\frac{1}{2}$ ^{cm}, mrežanko in šivalnik. (Ubogim učenkam pokaže učiteljica, kako si lahko samé šivalnik napravijo.)

Podoba št. 10.

Mreženje se uči tako, kakor pletenje (glej §. 51). Učiteljica rabi velik šivalnik (glej podobo št. 10), sloneč na podnožji, ki je podobno onemu šivalnega okvirja in se po potrebi lahko povikšnje. Učiteljica napne veliko zanjko na šivalnik, stopi z mrežanko v roci pred učenke in jim pokaže zanjkanje niti, ktero še v 9 pregibkov deli; učenke jih posnemajo in se nadalje v mreženji vadijo. Poprej učimo ravno, potem poševno mrežo. Treba tudi, da učiteljica uči mrežo na okvir nategovati in naj bolj priproste vrste nje prešivanja.

§. 72. Konečno izdelujejo učenke razne mrežene izdelke, kakor: rutice, zobce i. t. d. Samo ob sebi se umeje, da tudi tukaj treba učiteljici po pedagoških vodilih napredovati.

VIII. Učno ravnanje pri podučevanju prikrojevanja.

1. Učila.

§. 73. Na steni viseče tabljiice, koje zapopadajo: Tabljica I. narisano priprosto žensko košuljo, Tabljica II. Krojne izgledke posameznih delov košulje, Tabljica III. narisano moško košuljo, Tabljica IV. nje dele i. t. d.

2. Započetne vaje.

§. 74. Učenke prinesó papir, sukanec, šivanko, škarje in knjižico.

Ker je prikrojevanje učenkam iz začetka težko, zavoljo tega je dobro, da se učenke s prvega na papirji v prikrojevanji vadijo, in sicer zavoljo varčnosti, da se tkanine ne potratí. Še le ako so nekaj ročnosti dobile, prikrojujejo tkanino.

a) *Risanje krojev.*

Učiteljica pokaže deklicam narejeno žensko košuljo, in veli učenkam, naj nje dele, ki so jim že od šivanja znani, ponavljajo in imenujejo. Potem pokaže učiteljica na tabljici narisano košuljo in jo na desko narisa. Zdaj poskušajo tudi učenke, košuljne osnove na desko risati, da si te oblike prav trdno zapomnijo. Enako se vadijo deklice v risanju družih krojnih obrazcev.

Ako so v tem ročno vajene, ne bode jim pozneje težko, risati jih na pamet.

§. 74. b) *Prikrojevanje in stikanje krojnih delov.* Treba je tudi, da se deklice v prikrojevanji in stikanji posameznih delov dobro izurijo in poleg tega naučé z robo varčno ravnati. V ta namen jemljó papir. Učenke si naredé iz papirja mero, dolgo pol metra, to zmanjšano mero rabijo učenke, učiteljica pa navadno mero. Učiteljica jim pové dolgost in širokost posameznih delov košulje, učenke

pa si to v svoje knjižice zapišejo. Po teh merah merijo deklice zdaj papir, urežejo iz njega posamezne dele in jih v celoto pripnó. Ker so učenke s zmanjšanim metrom merile, dobile so velikost otročje košulje, obdržé pa iste številke in merijo na pravem metru, tedaj dobodo velikost ženske košulje. Enako kažemo in razlagamo prikrojevanje moških košulj, jopic, obleke in raznih drugih izdelkov.

§. 75. c) *Narisanje krojev v knjižico.* Zelo priporočamo, naj si učenke poglavitne kroje v zmanjšane meri v pisne svoje knjižice narisajo, velikost delov pa zraven zapišejo. Lažje bode to zaznamovanje, če je papir knjižice z rudečimi ali modrimi črtami čveterovogeljnasto preprožen, kakor šolska deska.

§. 76. d) *Posnemanje krojnih obrazcev.* Ker dandanes jako iz modnih časnikov posnete kroje rabimo, torej je potrebno, da se učenkam kaže, kako v časnikih natiskane kroje posnemamo. Najhitrejši je to delo dovršeno, če rabimo „snemalni kolešček;“ ker pa nemamo tega orodja vedno pri roci, zato naj se jim pokaže ta-le priprosti način: V narisane krojne črte naredimo male luknjice eno blizu drugej; ti prebodeni obrazi se položé na papir, na kojega kraj prenesti hočemo. Zdaj vzamemo malo platneno s zmetim ogljem napolneno culjico, ter žnjo rahlo po luknicah tolčemo; zdaj se vidijo na papirji pike, po katerih kraj izrežemo.

e) Učiteljica naj potem še prikrojevanje druge ženske obleke kaže in uči, da bodo učenke znale same si oblačila vrezovati in sešivati.

IX. Učno ravnanje pri podučevanju o popravljanju in krpanju perila.

1. Učila.

§. 77. Navadna šolska deska, šivalni okvir, pletena mreža (glej podobo št. 2).

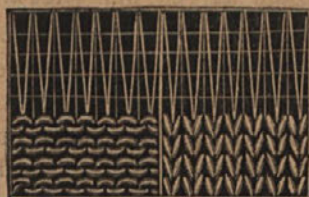
2. Splošne opombe.

§. 78. Krpanje nij drugega nego šivanje nadalje. Kedaj ima učiteljica z raznimi vrstami krpanje pričeti, to jej vелеva učni načrt. Učiteljica se razgovarja o potrebi in koristi krpanja, ter deklice k veselji do tega dela spodbada.

Učenke naj prinesó raztrgano, a čisto perilo v šolo; noben kosec naj se učiteljici preslab ne zdí, če le ugaja vrsti krpanja, kojo učiteljica učiti hoče.

3. Krpanje pletkov.

§. 79. a) Najlažja vrsta tega krpanja je pripletanje. Učiteljica naj učenkam le kaže, kako se razdira, kako se pentlje pobirajo in naprej spleta jo. Učilo je tu spodnja stran šivalnega okvirja (glej podobo 7), kjer pokažemo nabiranje.

Podoba št. 11.

b) Kako se penteljski ubod nareja, kaže učiteljica tudi na prav zdaj omenjenem učilu. Najpoprej vleče pomožne niti, potem pa nareja ubodec počasi z debelo rudečo volno, da učenke to dobro umejo. — Kaže se narejanje desne, leve in snete pentlje (glej podobo št. 11).

S prvega naj se učenke o krpanji pletkov vadijo na koščeku modrega trdega popirja, kjer so pomožne niti

z bombažem potegnene; tu se učé vseh vrst pentelj, ko-
nečno napravijo še malo izglednico z raznovrstnim pletnim
krpanjem.

c) V ustmenem nauku se razgovarja učiteljica o
prednostih teh vrst krpanja, ter razlaga in vprašuje, kedaj
naj to ali drugo vrsto rabimo i. t. d.

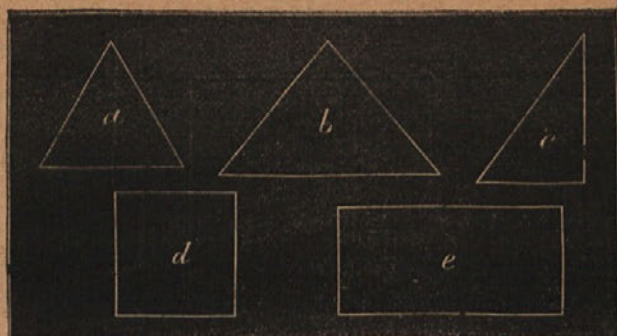
4. Krpanje tkanine.

§. 80. Ono je dvojno : ali popravljanje raztrganih nit,
ali pa vstavljanje zaplat. Vstavljene zaplate pa ugajajo
očesu le, ako imajo dostojno obliko. Treba je tedaj, da
učiteljica nekoliko najvažnejšega ponavlja, česar so se
deklice vže v geometriji učile, predno ta poduk prične.

Čveterovogelnik in trivogelnik ste najbolj priprosti
osnovi. Trivogelnik je enakostransk (glej podobo 12, a)
ako so vse strani enolike, tudi kotje bodo tu enake veli-
kosti. Trivogelnik je enakoobočen, če sta dva boka enolika
(glej podobo 12, b), naj si bode kot, kojega obsegata,
veči ali manjši. — Pravokoten pa je trivogelnik takrat,
kadar ima en pravokot (glej podobo 12, c). Pravokot pa
je tam, kjer se vodoravna s počezno potezo shaja. Vi-
dimo pravokot pri voglih knjige, vrat i. t. d.

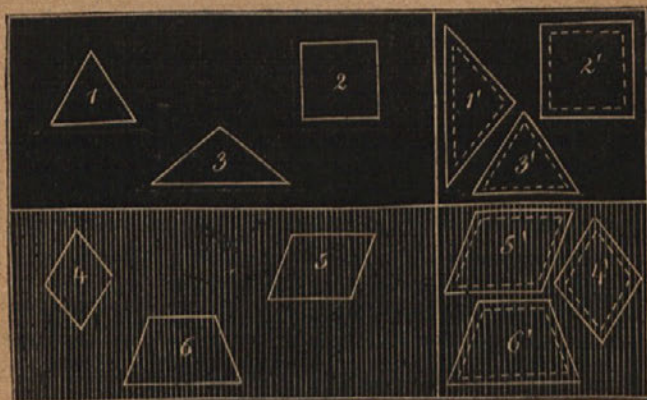
Čveteroogelnik (d) s štirimi pravokoti in 4 enolikimi
stranmi imenujemo kvadrat ali štirjak; ste li dve nasprotni
strani večje od drugih dveh, tedaj je ta čveteroogelnik
pravokotje (e).

Te in še druge oblike narisa učiteljica na desko,
ter razlaga njih imena in različnosti. Potem kaže, kako
se zaplate vrežejo, njih strani upognejo in na narobnej
strani vstavljajo.

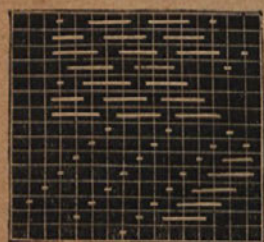
Podoba št. 12.

§. 81. Učenke naredé zaplatno zaznamenico. Zato jim treba kos starega pikčastega katuna 20^{cm} širokega in 30^{cm} dolzega. Tudi morajo imeti enolik kos progastega katuna in primeren sukanec. Zdaj odrežejo učenke od dolgoti katuna 10^{cm}. Ta kosca se porabita za zaplate. Velika kosa pa sešijemo, kakor vidimo na podobi št. 13. Kadar je ruta zarobljena, pričnemo zaplate vrezovati in vstavljati. To kaže podoba 13. Večkrat naj učiteljica deklice opominja, da mora vstavljena zaplata pri progastej ali pikčastej robi natanjko se stikati z izgledkom ali s progo celote.

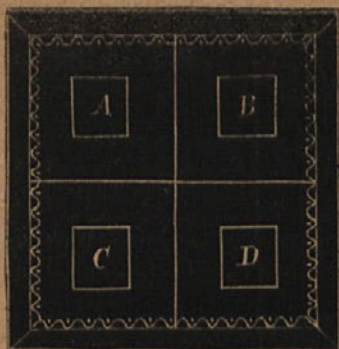

Podoba št. 13.

§. 82. Krpanje kaže učiteljica na šivalnem okvirji, ter razlaga, kako popravljamo in namestujemo raztrgane niti z novimi. Prve vaje te vrste dovršé deklice na debelih kuhinjskih rutah. Potrebno je tudi, da jim učiteljica pové, kedaj je ta ali druga vrsta krpanja bolj primerna. V ljudskeji učilnici je potreba kazati štihanje platna, trinitnika in v križ tkanih tkanin. Štihanje trinitnika se kaže na šivalnem okvirji in tudi s tem, da se razne niti in ubodi na desko narisajo. (Izgled temu je podoba št. 14.) V mestnih šolah naj se uči tudi krpanje tula in zobcev.

Podoba št. 14.

Podoba št. 15.

§. 83. Učenke napravijo še krpovalno izglednico. K tej jemljó štiri enolike kose in sicer kos platna, trinitnika, damasta in še kos neke v križ tkane tkanine. Te kose sešijejo in napravijo tu omenjene vrste krpanja (glej podobo št. 15). Tukaj je *A* platneno, *B* krpanje trinitnika, *C* damastovo in *D* v križ tkanih tkanin.

S popravljanjem raznega perila se končá ta uk. Konečno priporočamo še gorko učiteljici, naj ta predmet temeljito in dobro uči, kajti on je velevažen. On je pot do redú in snažnosti v obleki, pa tudi vir potrebne varčnosti vsakej gospodinji.

X. Učno ravnanje pri podučevanju o tvarini in orodjih.

§. 84. Učiteljica razlaga ustmeno učenkam potrebno iz tvarinoznanstva. Natanjko naj se ravna po učnem načrtu, posebno pa po vodilih o poduku (glej §. 33). Tedaj naj se doma poprej vestno pripravlja (glej §. 18) in dobro prevdarja, česa in kako bode govorila in razlagala, da bode poduk nazoren in temeljit. Nikako pa sme predmeta čitati, kajti s čitanjem zgubé učenke veselje do uka in tudi ne umé dosti.

Ucilo je tu zbirka naj navadnejših tkanin v koseih, kateri so na trdem papirji napeti; zraven pa sta ime in cena zapisana tako, kakor imajo trgovci.

Ti pogovori obsegajo v tednu pol ure, v pozimskih popoldneih jih odločujemo na zadnjo uro, kedar je vže temno. Kakor smo že omenili, naj učiteljica tudi med delanjem o tvarinah in orodji razlaga in ponavlja.

XI. Učno ravnanje pri pridučevanju o gospodinstvu.

§. 85. Ta predmet učimo na enaki način kakor zgornji, toda le v višjih razredih. Ker v naših učnih načrtih nemamo posebne ure za ta predmet odločene, mora učiteljica vsako priliko koristno porabiti, da otrokom o gospodinstvu govori. Marsikaj je učenkam že od doma znanega, toraj bode jako v korist, če učiteljica spraševalno metodo rabi. Ta spodbada učenke k premišljevanji ter lika njih miselnost in samostojno dejanje. Jasno je, da učiteljica razlaga otrokom to, česar ne vedó, potem pa zopet vprašuje.

Drugi del.

Prvo poglavje.

Tvarina in orodje za delu.

II.

§. 1. Tvarinoznanstvo razpravlja o raznih tvarinah, njih dobivanji, pristrojevanji, pa tudi o njih porabi v gospodinstvu. Razodeva pa nam tudi najvažnejše razprave o orodji trebujoče k ženskim ročnim delom.

Govoriti nam je na kratko o nahajanji in dobivanji surovih tvarin, o njih pripravljanji in priustrojevanji in o vže pripravljenih tvarinah.

Tvarine, ki jih rabimo pri ženskih ročnih delih, prihajajo iz rastlinstva (kakor konoplja, lan, bombaž i. t. d.), ali iz živalstva, (svila volna, kost) ali iz rudništva (kovine za iglice, steklo i. t. d.)

A. Tvarine iz rastlinstva.

Naj omenimo tu najvažnejše s kratkimi besedami.

I. Lan.

§. 2. 1. *Popis in nahajanje rastline dajoče surovo tvarino.* — Lan se pri vseh izobraženih narodih vže od najdavnejših časov seje. Lan je rastlinica, imajoča tenko, po konci stoječo steblo, obdano s podolgastimi peresci. Cvet je modrobarven (ali tudi bel) in ima majhne cvetke, obstajajoče iz petih peresc.

Ko je cvetje odpalo, potem se narejajo semenske glavice, ktere rujava zrnca v sebi nosijo. Iz teh se prideluje laneno olje, koji se različno rabi v obrtniji. Najvazniši del te rastline pa je steblo, kajti njega vlakno nam daje predivo za platneno tkanino.

Lan zahteva vlažno podnebje. Naj boljši lan pleni na Ruskem, sicer pa tudi na Nemškem, v Ameriki in v Egiptu. — V našem cesarstvu se gojeva lep lan na Českem, in izmed slovenskih dežel najbolj na Koroškem.

2. Dobivanje surove tvarine.

§. 3. Lanišče mora biti dobro pognojeno. Za seme naj se odberejo zrnca, ki so težaji, trdejši in svitlo-rujave barve. Kdor hoče tenko predivo imeti, naj ne čaka, da bode lan ves požoltel. Lan naj se izruje, kedar so njegovi vršički še malo zelenkasti. Kdor pa hoče dobro seme pridelati, mora, to se ve da, čakati, da lan popolnem dozori.

Ko se je seme osmukalo, razgrne se laneno steblo vje na kakem posušenem travniku, kajti zrak in pozračna vlaga sta pripomočka, s katerima se da laneno vlakno od steblovja ločiti. Kedar se je to do dobrega zgodilo, potem je lan goden. Ko se je lan še v vodi namočil in na to v peči dobro posušil, pride na terišče, kjer ga terice tako dolgo tró, da se kodelja od povesma loči. Pozneje pa se otrepá in na grebenu omika. Zdaj so niti čiste in predivo je za prejo pripravljeno.

3. Pripravljanje surove tvarine.

§. 4. a) *Preja*. Tako prepravljeno predivo se sprede v niti in sicer na trojni način: ali na vretence, ali na kolovrat ali pa na stroj. — Prvo predenje je najstarejše in še tu in tam po Slovenskem v navadi. — Kolovrat

so iznašli l. 1530 na Nemškem; vdomačil se je naglo tudi po slovenskih deželah. Toda danes ga predilna mašina večjidel namestuje. — Lepa in čvrsta preja mora biti povsod enaka, gladka in lepo okrogla.

§. 5. b) *Tkanje*. Preja se tke v tkanino. Razločujemo tkanje na statvah in s tkalnim strojem. Vsaka tkanina obstaja, če ne iz več, vsaj iz dveh vrsti niti. Tiste niti, ki podolgem držé, imenujejo tkalci osnutek, one pa, ki gredo povprek črez tkanino z snovalnico od kraja do kraja, imenujejo votek. Po osnutku merimo, kako dolga, po votku pa, kako široka je tkanina.

4. *Lanene tkanine.*

§. 6. Glavna izmed njih je platno. Tu se osnutek in votek prav navpik križata; tako postane tkanina gladka. Platna je gledé tenkosti vsake vrste od najdebeljšeega hodnika da najtenjšeega batista. Surovo platno ima tisto barvo, kakoršne je bila preja, iz koje je tkano. Mora se toraj beliti. To se godi po naravnem načinu ali pa kemično. — Platno se razgrne na travniku, ter se s čisto studenčnico škropi. Zrak in svetloba raztopita tiste snovi, ki so vzrok temnej platnenej barvi. U tovarnah pa belijo platno s tisto kemično prvino, ki se imenuje klor. Piše se platno, če se pobarvana preja vmes vtke.

Napoluplatno je tisto, v katerem je osnutek bombažna, votek pa lanena preja ali narobe. Ima sicer prikupno lice, kar se pa vrednosti tiče, je veliko boljše čisto laneno platno. Največ platna se izdeluje na Angleškem, na Francoskem, Nemškem, v našem cesarstvu na Českem.

b) Iz lanene preje se nadalje tke drilih ali *trinitnik* in *damast*. Trinitnik je kitičasta tkanina, ter se rabi za prtnino, tirače i. t. d.

Damast se ne tke samo iz lanene preje, ampak tudi iz bombažne, volnene in svilne. V damastu se dadé, zavijaje

jim osnutka in votka razne cvetice in kitice vtcati, na lici so rože svitleje, na drugej strani pa so temneje.

5. *Sukanec*

je tudi iz lanene preje narejen; rabijo ga zelo šivilje, pletilje i. t. d. Gledé tenkosti je zelo raznovrsten.

§. 7. Iz tenkega sukauc pa delajo *zobce* (špice) in sicer na četrir različne načine, ali jih šivajo z iglo, ali jih pletó, ali jih tkejo, ali pa jih klinčijo. Zobci iz Belgije, vzlasti iz *Bruselja* so zavalj svoje lepote in tenkosti po vsem svetu na glas. — Izdelujejo zobce tudi na Českem, v slovenskih deželah samo v *Idriji*, kder jih klinčijo ali čipkajo.

§. 8. 6. *Dobro platno*

je enakomerno tkano in trdno, brez vozlov; tudi naj ne bode preveč priustrojeno (apretirano). Da namreč tkanina dobí prekupljivo lice, olíka se še posebe in se s škrobom očvrsti in otrdi.

Ker dandanes pri tkanji platna zelo platneno prejo z bombaževó mešajo, mora gospodinja, ko kupuje platno, jako previdna biti. Najbolj se loči bombaževa od lanene preje, če se kosec tkanine malo zmenca, spere in posuši. Laneno vlakno postane tako dolgasto, bombaževó pa kratko in kosmato. Lanena preja je bolj hladna čutiti in je svitlejša nego bombaževa. S povekšalnim steklom se vidi laneno vlakno kakor dolge cevke, kakor gladki in okrogli valjci; tudi bombaževó vlakno obstaja iz dolgih cevi, toda njih stene so vpadene kakor ozki trakovi in so plošnate. V žvepleni kislini se bombaževó vlakno raztopi, laneno pa ne.

II. Konoplja.

1. *Popis in nahajanje rastline, ki daje surovo tvarino.*

§. 9. *Konoplja* spada med koprivce. Nje prava domovina je vzhodna Indija; odtod se je že pred veliko stoletij presadila v naše kraje. Rastlina ima 4—8 črevljev visoko steblo, obdano z vlaknom dajoče nam predivo. Peresa so jej ozka in dolga in jih raste več iz ene vejice. Konoplja je dvojne vrste. Enej pravimo belica, drugej pa črnica. Bela konoplja ima prašen cvet, imenuje se tudi moška; belica ima tudi veliko tenjši lik od črne, ženske konoplje.

2. *Dobivanje surove tvarine.*

§. 10. Ko peresa začno veneti, izruje se rastlina in se namoči v vodi, da se liče od steblovja loči. V krajih, kjer pada obilna rosa, razgrnejo se izruvane konoplje na travnik. Ko je steblo tako prhko postalo, da se da lahko lomiti in tretji, potle je to znamenje, da je konoplja dosti obležana, da je godna. Razen tega naravnega načina se da konoplja na razni način umetno v kratkem času goditi.

3. *Pripravljanje surove tvarine.*

§. 11. Suši, tare in mika se konopljino vlakno enako lanenemu; enako ga predemo in tkemo. -- Največ konopnine se pridela na Ruskem, na Laškem, v našem cesarstvu: na Hrvatskem, Kranjskem in v Slavoniji.

4. *Platno iz konopljine preje*

je okorneje in težje, nego ono iz lanene preje, kajti konopljino liče je debelejšje od lanenega; tudi je konopljino platno bolj rujave in temneje barve memo lanene tkanine.

III. Bombaž.

1. *Popis in nahajanje.*

§. 12. Rastlina, koja nam daje bombaž, je malo grmasto drevce in spada med slezine (malve). Sad je podoben orehu ali velikej makovej glavici: kedar dozori, glavica razpoči in prikaže se na razpoklini bombaževu vlakno, v katero je znotraj seme zavito. Tudi ta velekoristna rastlina se je preselila iz Indije s časom v gorkeje zahodnje dežele. Največ bombaža prideluje se danas v severno-amerikanskih zedinjenih državah, v Indiji, v Evropi pa le v naj bolj južnih krajih Laškega, Grškega, Španskega, in v Afriki; kajti bombaž zahteva zelo gorko podnebje, pa tudi bližino morja.

2. *Pripravljanje surove tvarine.*

a) Bombaževu vlakno se dobro očisti, zrahlja in omika, potem se sprede. Poprej so bombaževu vlakno skoraj le v Indiji na vretencih predli, tedaj se je veliko bombaževih tkanin od tod v Evropo privaževalo. Leta 1767 pa je iznašel siromašen tkalec, Hargriv po imenu, predilno mašino (Jenny); od sihmal se je začela bombaževa obrtnija naglo vzdigovati in sicer posebno na Angleškem, ta dežela je tudi danes nje poglavitni sedež. V predilnici sesuka se bombaževu predivo najprej na rahlo, potem pa še bolj čvrsto v prejno nit. Preja se namota potem na motovila in pozneje se razdeli v predene.

3. *Sukanec.*

Iz bombaževe preje se dela tudi sukanec, katerega v gospodinstvu mnogovrstno rabimo za pletenje ženskih nogavic, otročje oprave i. t. d., za šivanje, vezenje i. t. d.

Sukanca imamo od zelo debelih do najtanjših, belih in barvanih vrst.

4. Bombaževe tkanine.

§. 13. a) V obče se največ bombaževe preje za tkanine porabi. Tke se kakor lanena preja na statvah, ali na tkalnih strojih v tovarnah.

b) Kakor platno, tkan je „katun“, ki je navadno povrhi pobarvan (tiskan). Če je bel, imenuje se tudi bombažovo platno. Katuna je veliko sort, zelo trden je „nanking“, ki je rujavo — žoltkaste barve. „Širting“ je bolj tenak, lepo bel, in navadno zelo priustrojen. Na dalje spadajo sem berkal, barež, tkanine za raznobarvane robce in rips.

c) Na rahlo tkane bombaževe tkanine so bombaževi batist, mušlin, organdin in pajčolani (tul in gaz).

d) Nekaj bombaževih tkanin je tudi v križ tkano. Pri teh tvarinah se ne križata le votek in osnutek, ampak tudi osnutkove niti med sabo; časi preskoči votek po dve in tri osnutkove niti. Če se razno barvane niti vzamejo, postanejo lepe kitice in različni obrazci. Med v križ tkane bombaževe tkanine štejemo: croisé (kroazé), satin (saten), barhent in mnogo tkanin za žensko opravo raznega imena.

e) Iz bombaža se dela tudi žamet, ki se ve da ni tako lep in dragocen kakor oni iz svile.

f) Iz bombaža, svilnih odpadkov in tulja se dela vata, s katero podšivamo obleko.

B. TVARINE IZ ŽIVALSTVA

I. Volna.

1. Surova tvarina.

§. 14. Volna je iz iste tvarine, kakor parklji, lasje in dlaka žival. Dobivamo jo od raznih plemenov ovac,

tudi iz dlake angorške in kažmirske koze, velbloda in vikune. Najlepši volno daje merinova ovca, potem saksonska. Naše navadne ovce delimo v ravninske in gorske ovce. Volna zadnje omenjenih je lepša, sicer pa krajša od volne ravninskih ovac. Najlepšo volno pridelujejo na Nemškem, v Avstriji pa se striže jako lepa volna na Moravskem in Ogrskem.

2. Pripravljanje surove tvarine.

§. 15. Predno se vzame volna v delo, mora se najprej sprati. Navadno se že, predno se ostriže, na živej ovci pere; vendar pa ostane kljub spiranju volna še dovolj mastna. Pri nas strižejo ovce dvakrat na leto, spomladi in jeseni.

Po svojej rabi se volna deli v dve vrsti: krtačeno volno za kosmate tkanine n. pr. sukno — in omikano volno za gladke tkanine n. pr. merino in tibet.

3. Volnene tkanine.

§. 16. a) Glavna izmed njih se sukno. Statve, na katerih se sukno tke, skoraj so enake onim za platno. Po tkanji se prevaja sukno sè suknjarskim ilom, potem pa se primejo volnene dlačice tako čvrsto na njem, da se posamezne niti osnutka in votka ne morejo več razločiti, ampak sukno je podobno kožuhevini. Potem se razkosmati sukno z neko trnkasto rastlino (česljigo) in sukno se striže, da vse kocinice enako dolge postanejo. Konečno se skrtajo še vse na isto stran. Sukno je zdaj svitlo in gladko, ter dobi lice. Najlepše sukno se izdeluje na Pruskem in Saksonskem, v Avstriji pa na Moravskem. Sicer so pa tudi Angleži in Francozje izvrstni suknarji. Dobro sukno mora imeti čisto, povsod enako lice. Flanel je tudi suknjasta tkanina; ker ni strižena, zató je bolj kosmata. Sem spadajo še: kažmir, fris, duffel, molton i.t.d.

b) Iz volne, ki je na grebenu omikana, delajo se tako imenovani latki (caigi). Te so le malo kedaj čisto volneni, ampak večjidel z lanom, bombažem in svilo zmešani. — Med volnene latke štejemo: kamlot, orléans, barege (barež), damast, tibet in mnogo drugih za žensko opravo.

Iz volne nadalje delajo žamet, pluche (pliš), odeje, preproge in tapete, tudi šalje, trake, robce in volneni sukanec. Rabimo ga za pletenje nogavic, zimske obleke i. t. d., za vezenje i. t. d. Najlepši je berolinski.

4. Da se spoznava, če je tkanina iz čiste volne ali z drugimi snovmi namešana, naj se izvleče nekaj osnutkovih in votkovih niti in drži luči na plamenu. Volna, kakor vsa preja iz žival gori samo toliko, kolikor se je v ogenj drži, škodra se in dim zelo smrdi. Preja iz rastlin, če se zažgé, naglo gori, naredi malo pepela in diši po kislem. Če se volna pogleda skoz povekševalno steklo, vidi se, da je vsa ljuskasta, kakor riba ali z opeko krita streha. (O bombaževem in lanenem vlaknu glej §. 7.)

II. Svila.

1. Surova tvarina.

§. 17. a) *Nje dobivanje.* Svilod ali sviloprejna gosenica, ta mala živalica, daje nam dragoceno vlakno. Ko je namreč svilod dorasel, zaprede se v mali jajčasti mešiček. Nit, iz ktere je ta mešiček spreden, je nad 150 sežnjev dolga. Če tudi je nit tenka, vendar je močna. Iz galete se da svilna nit odmotati. Predno se pa to stori, umoré se svilodi v mešičkih, ali s tem, da se v vročo peč de-nejo, ali s trpentinom. Če se svilod ne umori, raztrga nit, ter izleti ko metulj umazano bele barve.

Mešički ali kokoni so navadno bele ali žveplenaste barve. Površna svila se mora odpuliti, kajti nje nit je zelo pomešana; potem se sprede. Pravijo jej floretna svila.

Svilna nit je zunaj na mešičku debelejša, ter se znotraj zmerom tanjša. Da se nit lažje izmota, denejo se kokoni v mlačno vodo, da se tisti lepek raztopi, s katerim je nit na mešičku rahlo prilepljena. Odmotana nit se imenuje surova svila. Kakor volna, mora se tudi svila očistiti, predno se v delo vzame in še le potem, ko se je svila popolnem razklejila, postane mehka in svitla. Nit se potem sesuka v dve in tri gube ali v še več. Svilna preja se rabi večjidel za vezenje in pletenje.

b) *Nahajanje*. Pri nas v Evropi pridelajo največ surove svile na Laškem in Francoskem, potem na Španškem in Grškem. Prva dežela pa je gledé svilnih predelkov kitajsko kraljestvo v vzhodnej Aziji. Že davno so tam svilo predli; pa še le l. 555 po kr. rojst. sta prinesla dva meniha v votlih svojih palicah svilodno seme (gosenična jajca) in murbino seme iz vzhodnje Indije v Carigrad in sicer skrivaj, ker so v vzhodnji Indiji strogo na to pazili, da se pridelavanje svile ne bi razširilo tudi v druge dežele. S časom se je razširilo svilarstvo in z njim nasadba murbinih dreves (kot edine svilodne hrane) po evropskih južnih deželah.

2. *Svilne tkanine.*

§. 18. Kakor lanena in druge robe, tke se tudi svilna preja na statvah in strojih v tkanine, ktere so zavolj svoje svitlobe in vtrajnosti povsod zelo čislane in drage. Ločimo jih v gladke, kakor platno izdelane, v goste in rahle (pajčolane) in v veliko raznovrstno izdelanih sort.

a) Glavna gladka tkanina je tafet; razločuje se od tkanja platna samo v tem, da je pri tafetu votek po dva-

in triguben, osnutek po enoten. Navadno je črn, sicer pa ga je več vrst, kakor: gros, moir (moar) i. t. d. Prvi ima po mestih, kjer se izdeluje, razna imena, n. pr. napolski gros, orleanski gros i. t. d.

b) Pajčolanaste vrste so: gaz, krep i. t. d.

c) Zelo čislane, različno izdelane vrste so: levantin, serge (srž) drap croisé (kroazé) atlas in žamet.

d) Iz svile izdelane tkanine so tudi traki; oni so gladki ali pa rožasti, zelo so različni. Imamo: tafet-gros-de ture trake, žametove in atlasove. Sem spadajo še ženilje, ki so okrogle in kosmate. — Traki se pa delajo tudi iz lanene, bombaževe in volnene preje.

Največ svilnih tkanin se izdeluje na Francoskem, posebno v Lijonu.

Iz svilnega sukanca pletó rokavice, nogavice, zobce, nadalje porte in razno pozamentirarsko blagó.

4. Spoznavanje.

§. 19. Ker je svila zelo draga, zato je le malo čisto svilnih tkanin, ampak jako jih mešajo z bombažem in z volno.

Lepa svilna tkanina je svitla, skozi in skozi enako gladko tkana in čvrsta; najbolj spoznavamo prave svilne niti s povekševalnim steklom; tu se vidi svilno vlakno kakor okrogla, gladka, redkokrat vozлана, nevotla nit.

C. RUDNINSTVO.

§. 20. *Rudninstvo* daje nam le malo tkanin in sicer le dragocene, kojih ne rabimo v vsakdanjem življenji. Tu sem spada „brokat“, namreč svilna tkanina, v kateri so zlate ali sreberne niti vtkane.

Zlate in sreberne niti, bisrje i. t. d. rabijo vezilje za jako lepa in dragocena dela, kakor n. pr. cerkno opravo.

Razen tega pa so iz raznih kovin *) mnogovrstne stvari izdelane, ktere gospodinja pri ročnih delih rabi. Tako so narejeni gumbi iz kovin, iz biserne matice, iz stekla, porcelana i. t. d. bucike in zapone so narejene iz jekla ali iz mesinga.

2. Orodje za delo.

§. 21. I. „Dobro orodje je polovica dela“. Ta stari pregovor naj gospodinjo vodi, da zmerom skrbi, da najboljše orodje kupi. Orodja k ženskim ročnim delom so: šivanka, pletilne iglice, kačka, škarje, naprstek, i. t. d.

II. Največji del omenjenega orodja nam dohaja iz rudnistva (kovin) in sicer iz jekla. Tako se pravi namreč onej vrsti železa, ki je iz kovnega železa po posebnih kemičnih potih izdelana.

§. 22. 1. *Šivanka* je eno izmed naj starejih orodij. Danes je nje izdelavanje zelo popolno in raznovrstno. Največ šivank in najboljših izdelujejo na Angleškem v mnogobrojnih fabrikah. Posebno slovi o tem oziru mesto „Birmingham“. Dobra šivanka mora biti lepo ostnata gladka in čvrsta. Uho naj bode okroglo, kajti v njem nit manj trpi nego v podolgastem. Da šivanka ne zarjavi, priporočamo polštrec z železnimi opilki napolnjen.

Dobivajo se šivanke vseh vrst, od najdebelejše do najtanjše, s katero nabiramo biserje. Razločujejo se po številkah; navadno rabimo za šivanje srednjo tenkih tkanin n. pr. št. 6, 7 in 8.

Omenjamo tu še *šivalnega stroja*, ker se je dandanes že jako vdomačil. L. 1846 je iznašel Amerikanec, Elias Howe po imenu, ta velekoristni stroj. Odsihmal so ga

*) Predaleč bi nas vodilo, ako bi tukaj razpravljali, kako se razne kovine dobivajo in izdelujejo. Učiteljica naj pri razlaganju tega uk naslanja na znanja, koja so prijele učenke v naravoslovji.

čedalje bolj zboljševali. Naj bolj sloveče tovarne za šivalne stroje so „Singer“ v Novem-Yorku. „Grover in Baker“ v Bostonu, „Wheeler in Wilson“ v Brigdeportu.

Nekteri stroji šivajo le z eno nitjo verižni šiv, drugi pa z dvema nitima prešivni šiv (štepni šiv). Zadnje omenjeni stroj ne ugaja le šivanji raznega perila, ampak tudi šivanji razne druge obleke.

V naših časih je šivalni stroj po vseh izobraženih deželah tako razširjen, da je učenje v šivanji na stroji jako potreben predmet večrazrednim dekliškim šolam, posebno pa kurzom za učiteljice za dela. Samo ob sebi se umeje, da se morajo deklice poprej naučiti dobro z roko šivati in prikrojevati, potem še le bodo urne delalke na stroji

§. 23. 2. *Pletilna iglica* je 8—10 palcev dolga in različno debela. Narejena je iz jekla za pletenje se sukan-cem in bombažem, iz lesa in kosti za pletenje z volno. K pletenji nogavic treba petih iglic. One naj bodo gladko polirane in vse enako debele in svitle; boljše je, da niso prav spičaste, ampak malo tumpaste.

Skrbi pa tudi, da bodo iglice sukanecu primerne; ako so iglice pretanjke, bode pletek pregost, ako so predebele, potem postane pletek prerahel. Iglice naj imajo v obsežku $1\frac{1}{2}$ ali $1\frac{1}{4}$ sukančeve debelosti.

Tudi pletilne stroje so iznašli v novejših časih. Lambovi pletilni stroj naredi vsako minuto po 12.000 pentelj in napleta lepe nogavice brez šiva. Vendar pa je k ljubju temu pletenje z iglami še vedno koristno žensko ročno delo.

§. 24. 3. *Kačka* je mala prikrivljena zaponka, ktera je v jekleno, leseno ali koščeno držalko vteklena. — Kačka mora iz dobrega jekla, gladka in svitla biti. Za kačkanje z volno rabimo leseno ali koščeno kačko. Tudi

kačka naj bode gledé nje debelosti v pravilnej razmeri se sukancem.

§. 25. 4. *Škarje*, ki so tudi jeklene, naj bodo ostre, ter naj se ne pregibljejo pretrdo; v sredi imajo vretelce, s kojim se to lahko odvrča. One so raznoterih vrst, najboljše so angleške.

5. *Naprstek* je k lepemu šivanju zelo potreben; najboljši je jeklen; luknjice naj ne bodo premajhne.

§. 26. *Drugo orodje* je kolovrat, vretenec, krogla za krpanje nogavic, polštrec, vezilni okvir, vezilna iglica, mrežanka i. t. d.

Učiteljica veli otrokom, naj raznotera orodja po imenu naštevajo, njihove potrebne lastnosti imenujejo, ter tudi poiščejo enakosti in razločke med tem in onim orodjem, zbuja in lika naj njih miselnost in vadi pamet (spomin).

Drugo poglavje.

GOSPODINOZNANSTVO.

§. 27. Znanstvo, ktero razpravlja v najvažnejših zadevah gospodinstvo in hišna opravila, imenujemo „gospodinstvo“. Zakaj gospodinoznanstvo mora biti predmet dekliške šole, o tem smo že govorili v uvodu te knjižice (glej §. 5).

Obsežek tega predmeta je zelo obširen; toda učilnica za dela more samo najtehtniše omeniti; vzroki tega so jasni.

A. Lastnosti

vsaki dobri gospodinji potrebne, so: ljubezen do reda, snažnost, varčnost, delalnost, pobožnost i. t. d.

I. Ljubezen do reda.

§. 28. Red mora biti v hiši, red gledé prostora in časa. Dober hišni red je velevažen, kajti 1. vzdržuje in pospešuje življenje in zdravje; nerednost pa je žali Bog že marsikoga pripravila v nevarnost, 2. prihrani gospodinji dela, časa in denarja, 3. je vir hišnega miru in zadovoljnosti.

a) Tedaj naj gospodinja skrbi, da ima vsaka stvar svoj določeni prostor, kjer se hrani, da se ob svojem času lahko najde, ker čakanje in iskanje jemlje mnogo časa in izbuja nevoljo. Pri določevanju prostora naj gospodinja jemlje ozir na zložnost in pristojnost; toraj naj se le reči ene vrste skupaj devajo, ne n. pr. črevlje med perilo, obleka med jedila. Red pa bodi po vsej hiši in sicer ne samo na videz.

b) Gledé časa naj si gospodinja prizadeva, čas dneva umno in premišljeno deliti. Ob določeni uri naj vsa družina vstane, ob določenem času naj se delo začne in konča; gotov pa bodi tudi čas za počitek in kosilo.

II. Snažnost.

§. 29. Gospodinji pravimo, da je snažna, če ima vse dele hiše in orodje, kolikor le mogoče, čisto in snažno, in kar je onesnaženo, hitro zopet očisti. Snaga je pol blaga, pol zdravja in tudi pol veselja v hiši. Gospodinja naj gleda na snažnost na telesu (toraj naj se ona in vsi udje družine vsak dan omijejo, počesajo i. t. d.), na obleki, na postelji, opravi in prtnini, na vsem hišnem orodji, z eno besedo, v vsej hiši. Gospodinja naj bode tu svoji družini v najlepši izgled. Kako naj se posamezne hišne reči snažijo, o tem hočemo pozneje govoriti (glej §. 43).

III. Varčnost.

§. 30. Ta lastnost je gospodinji jako potrebna, kajti nje naloga je, skrbeti, da se blagó pametno in zmerno vživa, ne pa da se trati. Umna varčnost kaže nam sredno pot med skopostjo in zapravljanjem in uči gospodinjno zmeraj dobro premišljevati, predno kaj kupi. Prava varčnost se kaže v kupovanji in pripravljanji jedil, obleke in zabave. Varčna gospodinja tedaj vedno preračunja, kako bode vse odločevala in ne zavrže nič še porabljivega; ona ne kupuje ničesa nepotrebnega, za svojo osebo je kmalu zadovoljna, in si ne privošči nobene drage veselice.

IV. Delalnost.

§. 31. Dobra gospodinja je delalna in marljiva, ter svoj čas družini in sebi v korist obrača. Ona ostane ob ranej uri, odloči za vsako delo ugoden čas in dela z veseljem in z ljubeznijo. Gospodinjino delo naj bode harmonično zedinjeno gibanje dušnih in telesnih moči, umno in premišljeno.

V hišnem življenji je delo moža in žene različno; mož se trudi v zunanjem življenji, blago in živež pride-lujoč; žena pa dela v hiši ter prihranjuje to, kar si je mož prislužil. Če je pa gospodinja tudi mati, tedaj je njena najvažnejša naloga krščanska: dobra odgojitev otrok.

V. Pobožnost.

§. 32. Prava bogaboječnost je vir vseh drugih gospodinjinih kreposti, ter jo spodbada k natanjčnemu spolnovanju svojih dolžnosti; v mnogih težavah in britkostih tega življenja tolaži in povzdiguje ljubezen do Stvarnika rahločutno žensko srce.

B. ODGOJITEV MALIH OTROK.

§. 33. Temeljite opombe o odgoji malih otrok so velekoristne za deklice, ne samo gledé njih poznejega poklica, ampak tudi zavoljo tega, ker jih matere večkrat rabijo kot pestunje njih manjših bratcev in sestic. Od umnega oskrbovanja malih otrok je odvisno njihovo zdravje, dà, časi celo življenje. Pri malih otrocih je poglobitna materina dolžnost, da skrbi za njih telesno odgojitev. Njeni pogoji so ti-le:

§. 34. I *Dobra pestunja* mora biti npravna, milosrčna, trdnega zdravja. Osebi hudobnega srca ali nepristojnega vedenja nij nikakor nježen otročiček prepustiti, kajti bati se je, da ne bode otroka dobro oskrbovala, pa tudi nje lastnosti bi lahko uplivala na otroško srce. Če je pestunja slabotna, šibkega zdravja, ne bode mogla otroka dolgo in pravilno nositi, tudi bi se s tem njenemu in otročjemu zdravju škodovalo.

§. 35. II. Velepotrebno sredstvo dobre telesne odgojitve je *čist, enakomerno gorek zrak*. Izba, kjer otrok prebiva, naj bode kolikor je mogoče prostorna, mati naj skrbi, da se vsak dan, tudi po zimi, dobro prezračí, toda pri tej priliki ne sme otrok v izbi biti, kajti varovati ga je prepiha. Mokro perilo se ne sme na peči sušiti, da se zrak ne spridi; tudi zelo dišeče cvetice naj se v otročjo stanico ne stavijo. Izbina gorkota naj bode zmerna (15-16 stopinj). Če je le vreme ugodno, tedaj naj biva otrok kolikor najbolj mogoče, pod milim nebom, na zelenej trati pod drevjem.

§. 36. III. *Hrana* obstaja v prvih mesecih le iz mleka. Ako mati zavoljo bolezni ali iz drugih vzrokov sama svojega deteta hraniti ne more, naj izbere dobro, zdravo dojnico. Če pa teh stroškov ne zmore, naj hrani otroka s kravjim ali kozjim mlekom. Toda h kravjemu

mleku moraš vselej še tretji del mlačne vode priliti in tudi nekaj sladkora dodati. Že majhen otrok naj se vadi v gotovem redu hrano dobivati, vsake dve, tri ure po dnevi, po noči vsake štiri ure. To, mati! je za zdravje jako važno, kajti slabotni otročji želodec naj ima nekaj počitka, da jedila bolj prekuha. Posodica, iz koje otrok pije, naj se vsaki pot, kadar se rabi, z gorko vodo čisto izmije.

Po sedmem ali osmem mesecu zahteva otročji život že bolj čvrste hrane; navadi naj se tedaj počasi jesti. Krušne skorjice v mleku na redko skuhane, goveja juha in kaj lahkega iz moke na njej, pozneje redke grisi, rižni ali močni sok so prva otroška jedila. Jako priporočamo gospodinji, ktera vsak dan govedine ne kuha, „Liebigov mesni ekstrakt.“ Tega deni eno žličico v skledico kropa, pa imaš dobro tečno juho.

Ta jedila se dajejo otročju le enkrat, še le pozneje, dvakrat na dan, n. pr. opoludne in zvečer, med tem pa naj mleko pije. Po jedi naj mali otrok stegnen leži, nikari naj se takrat po konci ne nosi, ker je želodec prepoln in otrok bi bluval.

Kadar otrok koščnike dobi, je to znamenje, da nje govi organi vže bolj trdno in izdatno hrano zahtevajo. Dajó se mu tedaj v mehko kuhana jajca, telečje in kokošje mesó, zrelo sadje in kruha. Umna mati opazuje vedno red v času za jed.

§. 37. IV. *Obleka* malih otrok obstaja navadno iz belega platnenega ali bombaževega perila. Mati naj skrbi, dosti napraviti ga, da se onečiščeno zmerom lahko menja. Otročja glava naj bo hladno, nogé pa gorko odete, toraj proč z gostimi, volnenimi kapicami! Nožice dojenčka se ovijajo z mehкими platnenimi rutami; ko je malo dorastel, dajo se mu pletene nogavice in sukneni ali usnjati črevljici. Nij še dolgo temu, kar so matere otročiče od prsi

do nog povijale s povoji, danas pa svetujejo najbolj učeni zdravniki, naj se zavijajo otročiči le lahko v plenice, da se gibljejo, kakor jim je drago. Za nošenje dojenčkov priporoča slavni Hufeland „nosno blazinico“: to je namreč podlaga iz prešite volne ali vate v obliki podolgaste blazine z enako odejo, ki je s traki zvezana.

§. 38. V. *Počitek*. Mali otrok, koji še nema dovolj naravnih k življenju potrebnih moči, potrebuje zelo spanja. Če se otrok ima dobro in krepko razvijati, naj spi in sicer 16, večji 12—10 ur na dan.

Njegova postelj obstoji iz zibelje, spletene iz vrh ali slame, tu notri se dene polštrec napolnen s plevami, ktere se večkrat menjajo, vedno čiste platnene rijuhice, lahka prešita odeja, žimnato zglatve z belo platneno prevlako. Dobro je nad zibelko (nad glavo) stojalo z zelenimi pregrinjali napraviti, da presvitla luč otročjim očem ne škoduje.

Otrok naj sam spi v svojej posteljici; nikdar naj ga mati k sebi ne jemlje, to je zelo nezdravo otroku in zavoljo tega se je vže mnogo nesreč pripetilo. Otrok naj ima svoj red za spanje. Mati naj skrbi, da ne nadlegujejo sladko spečega ljubljénčka niti hrum in šum, niti bolhé in muhe. Otrok naj ne leži na hrbtu, ampak na strani, in naj bode lahko odet. Zibanje škoduje jako možganom.

§. 39. VI. *Gibanje*. V prvih mesecih je otročje gibanje le pasivno, nositi ga je treba. V prvej četrti leta naj se noševa otrok le ležeč, v 16. tednu se jedva začne po konci držati, toda glavico in hrbet naj pestunja z roko podpira.

Kedar dete začne hoditi, takrat treba posebno varovati ga, da ne pade, se ne udari in da ne stoji predolgo na nogah, ker bi lahko kruljave postale.

Otrok se hoče igrati, to je njegova poezija. Olikana mati zbira umno igrače, ktere podaje svojemu otročiču;

špičaste in ostre ne smejo biti, da se ne vbode ali vreže ž njimi.

Nij zdravo, če so igrače pobarvane, kajti otrok jih deva v usta, barve pa so večjidel iz strupenih kovinskih kislin sestavljene.

§. 40. VII. *Snaga*. Snaga je važen pogoj, da se ohrani zdravje otrokom. Koža človeška ima namreč neizmerno mnogo tenkih luknjic (pore), skozi katere vedno stare drobtinice našega života ven silijo (pot). S porami pa zajemamo tudi zrak v sé. Toraj vidimo, da je k zdravju potrebno, da so pore vedno odprte, ne pa zamazane. Tedaj je treba, deco kopati. Najprej vsak dan, pozneje vsak teden.

Voda za kopelj naj bode mlačna, sprvega 24, pozneje 22–20 stopin gorkote. Še le po tretjem letu se kopljejo otroci tudi v mrzlejš vodi. Po kopelji obriši otroka z gorkimi rutami dobro in položi ga spat.

Razen tega omivaj otroka pridno; glavo naj ima vedno čisto, usta dojenčka osnaži večkrat s čisto ruto.

Perilo, v katero otroka zavijaš, naj bode vedno snažno. Otroku, kateri je snažno oskrbovan, cvetó lica in krije ga bela, svitla koža, znamenje zdravja. Nesnaga pa je vir mnogobrojnih otročjih bolezni (n. pr. škrofeljnov).

§. 41. VIII. *Duševna odgojitev*. Vrla mati pa skrbi tudi za duševno odgojitev. Ko se otrok malo zavé, treba mu je stvari kazati in se ž njim razgovarjati, kako pesmico mu zapeti. — Kadar začne govoriti, naj pazi mati, da besede dobro izgovarja in se vadi lepo govoriti. Več o duševni odgojitvi razlaga pedagogika (glej prvi del: I. Poglavje).

C. SKRB ZA STANOVANJE.

I. §. 42. Skrb za snago, lepoto in red v stanovanji je tudi ena izmed velevažnih gospodinjinih dolžnosti gledé

zdravja, pa tudi zložnosti in zadovoljnosti rodbinih udov.

a) Kdor si stanovanja išče, naj si izbere prostorno, svitlo in zračno hišo; zelo varovati se je mokrotnih hiš, koje so jako nezdrave. Če je le mogoče, iščimo si tudi v mestih hiše poleg vrta, drevoredov i. t. d.

b) Odločevanje izb in pohištva je navadno gospodinji pripuščeno, tu naj ravna jako premišljeno. Izbe s tiho, zdravo lego naj vravna za spalnice, za študiranje i. t. d. Stene so ali pobarvane, ali s tapeti pokrite, varovati se je zelene barve (ker obstoji iz arsenika), najbolj ugajajo očem priprosti sivi ali rujavkasti obrazci.

c) Pri kupovanji pohištva naj ima gospodinja vedno pred očmi lepoto, trdnost in korist. Hišno opravo naj veli tako postaviti, da je zložno, in da se druga k drugi harmonično podaje. Če je enkrat vse ugodno postavljeno, naj tako ostane, nij treba danes ali jutri jo zopet predstavljati, kajti le to, česar smo vajeni, zdi se nam drago in domače. Vedno pa naj navdaje gospodinja misel, da, če tudi ne polni bogastvo prostorov z dragocenimi zrcali in blazinami, vendar tudi priprostej opravi snažnost in estetičen red najlepši lišp daje, iz kterega izvira mir in zadovoljnost.

§. 43. Oskrbovanje hišnih prostorov delimo v skrb za stanice, za kuhinjo, klet in podstrešje.

1. Oskrbovanje stanic.

§. 43. Da so vedno snažne, treba jih je neutrudljivo snažiti; posebno mora se gospodinja zmerom boriti z največjim sovražnikom snažnosti, s prahom. Snažimo izbe in pohištvo na suho ali na mokro.

a) Predno začnemo izbo pometati, spravimo vse stvari n. pr. obleko i. t. d. v omare, posteljimo postelje,

odprimo okna, odvezemimo preproge in zakrijmo oblazinjeno opravo z rutami. Zdaj se zmete prah s kratko metljico iz kotov in izza pohištva, z dolgo metljo pa se pometajo tla po sredi izbe, strop in stene. Smeti se devajo v kositarjevo smetišnico.

Kadar se je prah polegel, tedaj se pohištvo sprašuje in sicer se suho čisto ruto; kipe in podobe ometamo s peresnim omelcem, pregrinjala se stepajo. Oblazinjena oprava in preproge se skrtačijo s čisto krtačo in z indijanskim trstom stepó.

§! 44. b) Na mokro snažimo hišne prostore s zmi-vanjem, z ribanjem s peskom, z namazanjem i. t. d. Navadna tla se zmi-vajo vsak teden ali vsaj vsake 14 dni s trstno krtačo in z mlačnim lugom, ali pa z sodo; potem se obrišejo se snažnimi rutami. Spalnice naj se za rana zjutraj ribajo, da so zvečer že suhe, kajti spati v mokrotnih staniceah je nezdravo. Če so pa tla vložena (parketirana) tedaj se morajo vsak teden prevoščati in vsak dan trdo s kartačo ali volneno ruto zbrisati, da se lepo svetijo.

Vrata in okna se vsak mesec enkrat z mokro gobo umijejo in z ruto obrišejo. Zelo umazane oknice se morajo s zmesjo iz žganja in krede namazati in potem z volneno ruto zbrisati. Najbolj čiste pa postanejo oknice, če se na studenci s koprivami umivajo.

Da se steklo na zrcalih osnaži, napravi se zmes iz bencina in magnezije; ta se namaže na ruto in se ž njo zrcala dobro zbrisajo.

Pozlačeni okvirji podob se snažijo z žajfnico ali pa z jesihom.

Oljnati in maščobni madeži se izpravijo iz tal, če se z ilovico namažejo, ali pa s trpentinovim oljem.

Tintni madeži se zribajo s soljo iz zajčeve detelje, potem se zmiijejo s žajfnico.

Polikana oprava se ne sme z mokro, ampak le z suho ruto čistiti, časi naj se tudi z lanenim oljem namaže. Tudi naj se nikari gorka jedila ne postavljajo nanjo, ker se lak razstopi in tako postajajo madeži.

Oprava, z oljnato barvo namazana, se osnaži z mlačno vodo, ktereje je malo salmijaka prideto.

Stopnice se snažijo kakor tla, če so lesene, kamnitne pa snažimo le z vodo in s peskom.

§. 45. c) Posebno naj gospodinja skrbi, da ima vsa družina vedno čisto, dobro postelj. Tedaj se vsak dan slama prerahlja, žimnica obrne in rijuhe lepo polože. Vsaki dve leti pa in vzlasti po velikih boleznih se mora posteljna oprava vsa osnažiti in prenoviti. Tedaj se žimnična vlaka opere, žima se stolče in precafra; v slamnico pa se kupi nove turšičine slame. Tudi pernata podzglavja naj se osnažijo ali pa tudi prenovijo. Posteljno perilo: rijuhe, prevlake i. t. d. naj se vsake 3—4 tedne menjajo.

2. Oskrbovanje kuhinje.

Ker je kuhinja kraj, kjer se jedila pripravljajo, je jako potrebno, da ima kuhinja pristojno opravo, in da v njej vedno red in snaga kraljujeta.

Kuhinjsko orodje.

§. 46. a) Ognjišče naj bode tako osnovano, da se ne potrati dosti drv. Zavoljo tega nahajamo po mestih vže navadno varčevalno ognjišče (šparherd), ki daje več toplote, nego staro ognjišče z jasnim plamenom, iz kojega zbeži 99 stotin vse toplote v dimnik neporabljene. Kuharica naj si oskrbi suhih drv, naj ima ognjišče zmerom snažno, naj bode varčna z drvmi in naj zvečer ogenj skrbno pogasi.

§. 47. b) Kuhinja pa mora imeti tudi *vseh potrebnih posod in orodja za kuho*.

Železna posoda je zelo trdna; rabimo jo za kuhanje in peko mesa, ne pa riža, sadja in zelenjave. Snaži se železna posoda z vrelim kropom.

Bakrena posoda je lepa, treba jo je vedno snažno in suho imeti, da je strupeni zeleni volk ne pokvari. Zato se ne smejo nikdar kislja jedila, jajca in mast v njej hladiti. Vselej kadar se rabi, naj se zmiže z čisto ruto in s kropom.

Medena ali mesingasta posoda je še bolj nevarna in se enako oskrbuje kakor bakrena. Zelo svitla postane, če se drgne s kosom usnja z laškim oljem.

Prstena posoda nema zgoraj omenjenih neugodnosti, je cenejša, a manj trdna. Dober prsteni lonec daje lep glas, ter nema mehurjev. Čisto umit naj se dene na gorko ognjišče sušit. Ako je glazura odlomljena, potlej dobé jedila neprijeten duh.

Kositrna posoda se snaži z lugom in s preslico.

Lesena posoda se drgne s peskom, z vodo in se slamo.

Porcelanasta posoda se umiva z mlačno vodo in se obriše s čisto ruto. — Steklenice in kupice se snažijo z vodo z jajčjimi lupinami, najbolj pa s koprivami.

Žlice se umivajo z mlačno vodo; kositrne se ne smejo dolgo v jedi puščati, srebrne se ne smejo pri kislinah in jajcih rabiti; če so svitlobo izgubile, se denejo v žajfnico in se dobro obrišejo. — Vilice in noži se ne smejo vsi v krop vtakniti, da se držala ne poškodujejo. Če so zelo umazani, tedaj se čistijo s pepelom ali pa z gobovcem.

Svetilnice se napolnijo po dnevi z oljem ali s petroljem, stenji se odrežejo in stekleni cilindri se lepo

snažno umijejo. (Še mnogo drugega orodja naj učenke same naštevajo).

§. 48. *Kuhinjska oprava*, kakor miza, omara, klop za škafe z vodo, i. t. d. je navadno iz smrekovega lesa in se vsak teden enkrat s peskom in se slamo lepo očisti.

§. 49. c) *Kuhinjski stroji*. Ker pripravljanje posameznih jedil dosti časa jemlje, naj bode gospodinji skrb, da se prihrani čas, nakupiti si kuhinjskih strojev, katerih so v novejših časih iznašli lepo množico in sicer prav izvrstnih. Posebno ugodni so stroji za veliko družino, najbolj pa za gostilnice. Najvažnisi stroji so:

Stroj za rezanje mesa, za lupljenje krompirja in jabelk, za rezanje kruha, za obračanje pečenke, in še mnogo drugih.

Zelo priporočamo kuharicam tako imenovani "papinjski lonec". To je namreč železen lonec s pokrovom ki se tako zavrti, da zrak noter ne more; v sredi ima pokrov ventil. V ta lonec se dene meso in se do $\frac{1}{8}$ vode prilije, ter se k ognju postavi. Kadar začne vreti, se malo proč postavi, da juha počasi vre. Ker nič hlipov uiti ne more, vstanejo vsi soki skupaj in tako dobimo bolj izdatno juho in tečno meso.

3. Oskrbovanje shrambe, kleti in podstrešja.

§. 50. a) *Shramba* naj bo hladna, ker v njej spravljamo moko, jajca, maslo, mleko i. t. d., da se ti živeži ne spridijo. Dobro je, če so lesene police narejene, da se skleda in posode lahko tja postavljajo. Okna naj bodo s železno mrežico ali pa s pajčolanasto tkanino preprožena, da muhe i. d. mrčesa živežev ne onečistijo.

§. 51. b) Kolikor globokeje leži *klet*, toliko bolj ngaja za shranjevanje vina, piva i. t. d. Sodi se postavljajo na

lesena pokladja ali bangerje. Vino v steklenicah pa devajo v zaboje, s peskom napolnjene.

Zelenjava in sadje se razpolaga na lesene police, krompir, repa, i. t. d. na tla. Po zimi se morajo okna se slamo zamašiti, da krompir in sadje ne zmrzne, po leti pa se okna trdno s zatvornicami zapró. V mestih porablajo klet tudi za spravlanje drv in oglja. Gospodinja naj skrbi, da miši v klet ne pridejo.

§. 52. Na *podstrešji* sušimo perilo: tu spravljamo v zabojih tudi stare stvari, kojih ne rabimo več ali le redkokrat. Gospodinja naj tudi podstrešjem za snago skrbi in naj poslom ostro prepové, z lučjo na podstrešje hoditi.

D. SKRB ZA ŽIVEŽ.

I. Šplošne opombe.

§. 53. Po dihanji, potenji i. t. d. izgubljava naš život vedno snovi; jasno je tedaj, da jih z drugimi novimi nadomestovati mora — namreč s hrano; nje obstojni deli pa morajo biti sestavljeni iz enakih snovi, kakor naše telo; zraven tega morajo tudi prebavljivi biti.

Razločamo dve vrsti živeža. Ena je potrebna, da nam daje snovi, iz kojih se nareja kri, meso (mišice) in kosti. Tedaj imenujemo ta živež *krvilec ali živilec v pravem pomenu*; kajti sestavljen je kakor naš život iz kisleca, gnjilca, ogljenca in vodenca. Razen tega pa prinaša životu še, posebno za tvorenje kosti, snovi iz rudninstva, kakor apno, klor, fosfor, železo in žveplo.

§. 54. Druga vrsta živeža pa upliva le na sopenje in na životno gorkoto. Ko sopemo, takrat razločevajo pljuča kislec iz vdihanega zraka, vezoč ga s krvjo, ki postane zdaj krepka in rudeča. Izdihamo potem ogljenec (kteri se v zvezi s kislecem ogljenokislina imenuje) in vodeni par

(vodeneec v zvezi s kislecem). Toraj zgubljavamo sopeč snovi, te moramo nadomestovati in sicer s takim živežem, ki ima v sebi one izgubljene prvine, kislec, vodeneec in ogljenec. Tak živež imenujemo krvilec ali živilec, kajti zgoraj omenjena zveza krvi s kislecem rodi gorkoto v krvi po vsem životu. Ker nema gnjilec v sebi, toraj pravimo temu živežu tudi brezgnjilec in zavoljo mnogega ogljenca v njem tudi oglevec. Iz ostanka, kateri se nij pri sopenji porabil, dela se mast; pravo ime tega živeža bi tedaj bilo: mastilec ali redilec.

§, 55. V nekterem živežu nahajamo samo krvilce kakor v pustem mesu, beljaku in siru, v nekih pa le redilce, n. pr. v riži, močecu, olji, maslu, sadji, žganih pijačah, in v sladkoru. Obedve vrsti živeža pa imajo: mleko, jajca, mastno meso, žitna zrna, zelenjava in kava.

Iz tega razvidi gospodinja, kako važno je umno, prevdarjeno izbiranje jedil. Nje skrb naj bode, da kolikor mogoče obe vrsti živeža svojej družini v hrano daje, razen redilcev tudi krvilce.

II. O posameznem živežu.

1. Mleko.

§. 56. Mleko dobivamo po molzenji krav, koz in ovac. Ono je sestavljeno iz masla, sladkora, sirca, raznih soli in vode. Ti obstojni deli so med sabo v tacih razmerah, da je mleko otrokom edina zdrava hrana, odraslim pa tečna in zdrava pijača.

Dobro mleko je belo, je malo plavkasto in gosto; med prsti se mastno otiplje, ima dober duh in je okusno. Danes posebno po mestih, kjer je poraba mleka velika in njegova cena precej visoka, goljufajo prodajalci večkrat meščane, mešajoč mleko z vodo, ali pa, da je gosto videti, pridevajoč mu škrobra ali moke. Če je mleko z vodo

zmešano, spozna gospodinja z „galaktometrom;“ če se pa sumi goljufija s škrobom, ali moko, dene se v mleko nekaj „jodove-tinkture.“ Ako je škrober ali moka bila v mleku, tedaj isto dobi naglo modro barvo, če je bilo naravno, pa ostane belo.

Gospodinja, ako hoče, da bi se mleko dolgo časa dobro zdržalo, naj je, jedva pomolzeno, zavre, potem naj je spravi v prstenih latvicah ali v steklenicah v hladno shrambo, kajti gorkota lahko mleko skisa.

Iz mleka se dela maslo in sir.

§. 57. a) Če mleko nekaj časa stoji, odloči se mast v obliki malih mehurčkov in ostane zgoraj, to je smetana, katero kuharice na različne načine pri kuhi porabljevajo.

Kdor hoče iz smetane surovo ali presno maslo narediti, naj dene smetano (kislo ali sladko) v visoko leseno pinjo, kjer se smetana mede z leseno ploščo, ktera ima ljuknjice in je na leseno držalo pribita. Bolje se nareja surovo maslo, če je hladno; zavoljo tega se mede po leti v kleti, ali pa se postavi pinja v posodo z vodo ali z ledom. Z medenjem se predró mastne kroglice in naredi se puter ali surovo maslo, katero kuharica za zabelo in na druge načine porabi.

Če gospodinja puter kupuje, naj ne gleda toliko na lepo rumeno barvo (ker ga časi s žafranom barvajo) a temveč na okus. Surovo maslo ne sme biti žarko, in če ga z nožcem tlačiš, ne sme vodenih kapljic puščati.

§. 58. Tòda še vedno ima puter nekoliko mlečnega v sebi, zavolj tega ga gospodinja prekuha; zdaj pade vse, kar nij mast, na dnó posode, temu pravimo maselnik ali tropine. Sred maselnika pa se ocedi mast, imenovana kuhano, čisto maslo. Tisto se da, če je bilo prav osoljeno, v snažni posodi dalj časa za rabo hraniti. Kuharica je jako rabi ko najbolj čislano zabelo za raznovrstna jedila

n. pr. zelenjavo, sok i. t. d. Dobro kuhano maslo se spoznava najbolj s pokušanjem.

§. 59. *b) Sir.* Iz mleka se da lahko sir ločiti. Da se zasiri, potreba je nekaj siršca, ki se naredi, če se mladega teleta želodec (osoljen in posušen) pridene. Sir delajo iz posnetega ali neposnetega mleka; iz prvega narejeni sir je pust, iz drugega pa masten.

Nekteri je zelo slan, da se dalje časa obdrži, nekteri pa se mora hitro pojesti. Luknjice v siru naredi ogeljno-kislina, ktera se iz sladkora pri kipenji siratke napravi. Najbolj sloveče sirarije so na švicarskih planinah; tudi v slovenskih deželah (n. pr. na Gorenskem) so pričeli prav dober sir delati.

Sir je težko prebavljiva, a jako redilna jed. Pri kupovanji naj gospodinja gleda, da je sir skozi in skozi enake barve in da ima dober, ne pa zaduhli duh.

2. *Jajca.*

§. 60. Kokošje jajce ima trdo, apnenkasto lupino, notri pa rumenjak, kojega beljak obdaja. Dobro kokošje jajce ima v sebi beljakca (albumin), masti, soli in vode. Zato so jajca zelo redilna, pa tudi v mehko skuhana lahko prebavljiva jed. Če pa jajce zelo zgreješ, strdi se beljak in je v tej obliki le močnemu želodcu prebavljivo.

Mlada jajca se spoznajo, če se proti luči drže in se polni vidijo; če se tresejo, ne plonkajo in v vodi se potopé na tla. Ker kokoši po zimi le malo, po leti dosti jaje nesó, naj skrbi gospodinja, kako jih bode nepokvarjena hranila. V ta namen naj si izbere taka, ki so bila meseca avgusta znesena, lupine se namažejo z mastjo in postavijo se v posebno leseno stojalo (z vrezanimi oboki); tako zrak ne najde poti skozi njih pore, kajti zračni kislec je večjidel vzrok, da se jajca spridijo. Nekatere gospodinjje devajo jajca tudi med rezanico ali prosó.

3. *Meso.*

§. 61. Mišično meso obstoji iz vode, lakneca in iz neke mesne tekočine, ktera daje mesu poseben duh in okus. Razen teh snovi pa nahajamo v mesu še vezno kožico, mast, čutnice, žilice in raznotere soli; razmere teh obstojnih delov med sabo pa uplivajo na redilnost in prebavljivost raznih vrst mesnine.

Mastno meso je težje prebavljati, nego pusto, meso mlade živine lažje, nego ono starih živali. Najbolj redilno je meso kuretnine, potem goveje in telečje. Dobro meso je čvrsto, ima dober duh in je lepo rudeče barve.

Shranjuje se meso v hladnej shrambi, kjer nij muh, ali pa v ledenici.

Kdor hoče meso, posebno svinjsko, dolgo ohraniti, je osoli in v dimniku posuši. Dim raztopi one snovi, ktere so vzrok, da se meso spridi; meso je suho a dobro in zdravo. Paziti se mora zelo, da se ga črvi ali gujiloba ne poprimejo.

Pri kupovanji mesa naj bode gospodinja zelo pazljiva in skrbna.

4. *Žitna zrna.*

§. 62. Žitna zrna so zelo imeniten živež, kajti dajo nam moko za „ljubi, vsakdanji kruh.“ Njih obstojni deli so v različnej meri vlečec, močec, rastljinški beljakec in soli. Tedaj nijso vsa žitna zrna enako redilna; tako nahajamo v tisoč delih pšenice 135 delov, v rži 107, v riži 135 delov vlečca.

V mlinu se zmlejo zrna med mlinskimi kamenji v moko in otrobe.

Razne vrste žita nam dajo tudi različno moko, namreč: pšenično, ječmenovo, rženo, ovseno, koruzno in rižno.

Gledé dobrote in cene je moka raznovrstna, imamo najbolj fino moko, tako imenovan cvet, srednjo in navadno.

Prvo rabi gospodinja za pogače i. t. d. srednjo pa za druge močne jedi in za kruh.

§. 63. Dobra moka je žoltkasto — bela, se zrnkasto otiplje, ima sladek okus in dober duh; ne sme biti zelo vlažna. Moko shranjamo v snažnej, gladkejši, lesenejši skrinji na suhem kraju. Za domač kruh jemljemo navadno mešano moko in sicer pšenično in rženo, ali polovico turšičice in polovico pšenice i. t. d. Gospodinja naj se pri vmesenji, shajanji in pečenji kruha jako skrbno prizadeva, svojej družini dober, redilen in zdrav kruh peči, kajti on je najnavadniša in potrebniša vsakdanja jed. Dober kruh je visok, luknjičast, rahel in okusen.

5. *Sočivje.*

§. 64. Seme sočivja (leča, grah, fižol i. t. d.) ima v sebi večjidel močca, rastlinskega sirčeca (legumin) i. t. d. Ono je zelo redilno, toda težko prebavljivo, je tedaj zdravo le takim ljudem, ki se dosti telesno gibljejo.

Ne jemo pa le sočivnega semena, ampak tudi mlado fižolovo in grahovo stročje, ktero je jako okusno.

Pri kuhanji sočivja naj gospodinja skrbi, da se sočivje z mehko vodo (kapnico, vodo jezer in rek), k ognju pristavi; kajti trda voda studenčnica naredi apneno skorjo okoli zrn, voda ne more skozi pore pre-
dreti in zrna ostanejo trda.

6. *Krompir.*

§. 65. Korun ali krompir obstoji iz vode, močca in le malo beljakca. Krompir ima toraj zelo malo redilnosti, zavoljo tega povživamo krompir navadno s zabelo, z sirom, z mesom i. d. redilnimi jedmi.

Dober krompir mora biti gost, močnat in popolnem zrel, in ne sme kazati zelenih ali rujavih madežev. Krompir z grčasto kožo je bolji, nego oni gladke kože.

Krompir je dveh vrst, zgodni, ki je plavkast, in pozni beli. Ohrani se najbolj v zračnej, pred mrazom zavarovanej kleti. Treba ga je večkrat prebirati, da ne zgnjije.

7. Zelenjava.

§. 66. Ko zelenjavo povživamo peresa, stebila, korenine in čebulje raznih rastlin. Njih redilnost je pičla, kajti njih obstojni deli so rastlinski beljakec, škrober, sladkor in rastlinska galerta (pektin); razen tega imajo v sebi še neprebavljivo kožico in vodo. Jemo zelenjavo tedaj le ko prikuho z drugimi, bolj redilnimi jedmi, z mesom i. t. d. Mnogo vrst je zelja, ohrovta, kolerab, i. t. d. Iz zelja napravljamo tudi kislo zelje, ki je zelo tečna jed. — Spinača je tudi jako zdrava zelenjava. — Salato jemo z oljem in z jesihom zabeljeno.

Med koreninsko zelenjavo je korenje najbolj redilno in prebavljivo.

Tudi bela repa in pesa ste zdravi in tečni; repo zrežemo in skisamo enako kakor zelje. Sem spada še redkvica in kren.

Govedini pridevamo, kadar se kuha, korenine in perje petršilja, zelene, čebulje i. t. d. da je juha bolj okusna. — Ko dišave pridevamo jedilom čebuljo, česen in še mnogo družih zelenjav.

Gospodinja naj skrbi, če le mogoče, da si sama nekaj zelenjave za vsakdanjo rabo v vrtcu pridela. Po zimi se hranjeva zelenjava v kleti.

8. Sadje.

§. 67. Sadje ločimo v koščičasto (breskve, črešnje, mandlje, češplje), peškasto (jabelka, hruške i. t. d.) jagodno (grozdje, jagode i. t. d.) in bučasto sadje (buče, melone, kumare i. t. d.). Sadje povživamo surovo ali ku-

hano; ono ima sicer malo redilnih snovi, toda hladi in lajša prekuhavanje jedi v želodcu.

Sadje se shranjeva v hladnih in zračnih stanicah, po zimi pa je hranimo v kleti na lesenih policah; treba je sadje večkrat pregledovati in gnjilo skrbno odbirati. Sadje sušimo na pečéh, ali pa je zavremo v sladkoru, ter je v dobro zamašenih steklenih posodah hranimo.

§. 68. *Dišave,*

kakor cimet, poper, muškat i. t. d. imajo v sebi dišeče izhlapljivo olje, njihov namen je, jedi bolj tekne in prebavljive narediti. Kuharici priporočamo, naj zmerno z dišavami ravna, kajti preveč dišav v jedilih je posebno mladeži prevročno in tedaj nezdravo.

§. 69. 10. *Sladkor*

se dobiva iz cukrenega trstja, pa tudi iz nekterih drugih rastlin n. pr. iz sladke repe (kuzmorke). Sladkor je lahko prebavljiv, in zmerno vžit, dobro dé, preveč ga pa je zelo škodljivo.

§. 70. 11. *Sol*

je potreben pridavek vsem jedem, pospešuje prekuhanje jedil in daje tudi našej krvi obstojin del. Imamo kamneno in morsko sol. Sol naj bode čista in svitla in naj se v vodi dobro raztopi. Sol je treba v suhem kraju hraniti, ker rada vlago v sebe srka.

12. *Kava, čaj, čokolada.*

§. 71. a) Kavina zrna so sad kavinega drevesa, ki le v južnih deželah v Afriki in Ameriki raste. V sebi imajo mast, sladkor, zagoltnec in neko gnjilčno snov,

kteri kafein pravimo. Lepa kavina zrna so enake barve in velikosti, če se denejo v vodo, padejo na dno in je ne barvajo zelenkasto ali rujavkasto, ampak rumenkasto.

Najbolj fina vrsta je mokavska, potem pride javanska, dominška in mnogo drugih.

Lepo zbrana zrna denemo v okroglo, pokrito železno ponev, in jo na ognji vedno obračamo; na ta način se žge kava enakomerno in lepo. Nikari kave predolgo žgati, da bi začrnela, ker s tem bi zgubila gospodinja najbolj imenitni kavin obstojni del, kafein. Žgó se kavina zrna le dotlej, da so lepo rujava in svitla; žgana kava pa se hitro v kositrno škatljico zaprè, da jej dišeče olje ne izhlapi. Dobro je v ta namen, jedva žgano kavo z stolčnim sladkorom potresti, sladkor se raztopi in obdaja zrna s tenko skorjico; tako ostanejo vse snovi v kavi.

Kava poživlja delavnost možjanov in čutnic, ter zbuja miselnost in fantazijo, nezmerno povžita pa vpijani in zdravji škoduje. Iz tega vidimo, da nij dobro, premočne kave piti, posebno otrokom in deklicam je čista (črna) kava škodljiva. Z mlekom in se sladkorom mešana kava je redilna pijača.

§. 72. b) *Čaj in čokolada* sta v svojih lastnostih kavi podobna. Čaj dobivamo ko izleček perja čajnega drevesca, ki raste na Kitajskem. Čokolada pa je narejena iz kakaovih zrn, daje nam izdatno in okusno, a težko prebavljivo pijačo.

13. Voda.

§. 73. Voda je človeku najzdravša pijača. Popolnem čiste vode se ne nahaja; čista ji pravimo, če je v njej razen nekoliko ogeljnokislone celo malo družih snovi raztopljenih. Deževnica in snežnica ste prelehkki, morate popred iz zraka nekaj ogeljnokislone napiti se, da postanete

prijetnejši za pijačo. Vode iz rek in jezer so večjidel zdrave, pravimo jim mehke vode, ter so dobre za kuho in pranje. Če je preveč zemlje v vodah raztopljene, jim pravijo, da so trde ali prekrhke; take niso dobre za kuho in pranje, ampak bolje se nam zde za pijačo. Slaba voda se zboljša, ako se skozi zdrobljeno ali stolčeno oglje precedi.

14. *Žgane pijače.*

Vsi sladkorni rastlinski soki se dajo po vinovrenji pri primerni toploti v pijače spremeniti, ki so prejetnega duha in bolj reznega slaja od vode. Sem spada vino, ol ali pivo in žganje.

§. 74. a) *Vino* predelujejo s tem, da se trtno grozdje stlači in zavrè. Sladkor se spremeni v cvet, zlečec in vlečec se odločujeta, in tekočina postane čisto vino. Njegova dobrota in gledé te tudi cena je zelo raznovrstna, imamo lahka in težka, sladka in kislá vina i. t. d.

Dobro trtno vino je svitlo in jasno, pri vlivanju v kupico se delajo mehurčki; ima dober močen duh in ne vpijani naglo. Vino hranimo v sodih ali pa v dobro zapечатnih steklenicah v hladnej kleti.

Vino zbuja čutnice, ugaja tedaj le odraslim, to se ve da zmerno vžito, posebno pa starčkom. Mladeži pa je čista voda najzdravša pijača.

§. 75. b) *Ol ali pivo* je cvetna pijača iz žita. Žito se namoči, navadno ječmen, in ga pusté kaliti; potem ga brž v zakurjenej stanici posušé, korenice in kali se čisto odločijo; potem ga skošé ter v velicib ponvah zarumené. Zdaj mu pridenejo nekoliko olovih pen, da pred zavre, in hmelja, da je ol bolj krepak in rezen. Kadar je dovolj vrel, vlijejo ga v sodce. Čež nekaj tednov se vleže in očisti in je kar dobra, redilna in poleti bolj hladilna in žejo gaseča pijača nego vino.

Dober ol je čist, se peni v kupici, vrže veliko ogljenokislininih mehurčkov. Ol se hrani v kleti, ki je zelo hladna, v sodih ali pa v dobro zapečatenih steklenicah.

§. 76. c) *Žganje*. Narejanje žganja se opira na kemijsko resnico ali postavo, da se cvet ali vpijančljiva moč iz vsake mokrote, v kateri se koli nahaja, najpred izkadi ali iz nje v podobi puha zbeži. Pri narejanji žganja se tak puh vlovi in ohladi, da zopet kapljivotekoč postane. Čistej vpijanljivi moči pravimo cvet ali vinski-cvet, po kemijsko „alkohol“ (špirit), kateri rabijo obrtniki in rokodelci raznovrstno.

Žganje delajo iz žita, sadja, krompirja in raznih drugih rastlin. Žganje človeka celo nič ne redi, ampak je le netilo, ki vžge njegov notranji ogenj; je toraj večjidel, posebno pa mladini, škodljiva pijača.

15. *Jesih*.

§. 77. Vsaka vpijanljiva tekočina se da v gotovih okolnostih skisati; spremeni se namreč nje cvet alkohol v jesihovo kislino. Jesih delajo iz raznih tekočin, tedaj je tudi razne dobrote in barve.

Najboljši je vinski, kateri v posebnih tovarnah narejajo. Po tudi doma si gospodinja lahko sama dober jesih naredi in sicer tako-le; Nekaj klobuka (jesihne maternice) deni v stekleno posodo, prilij dobrega vina in zamaši posodo na rahlo. Potem jo postavi na gorek kraj, (19-24 stopinj), zdaj se začne vino kisati, ter dela male mehurčke; čez nekaj časa se goščava na dno vsede (klobuk), tekočina pa se počasi ščisčuje. Kader je vsa čista, tedaj imaš dober, okusen jesih.

Danes mešajo k jesihu vsakovrstne, časi tudi strupene, škodljive snovi, gospodinja naj bode toraj vselej, kadar jesih kupuje, zelo previdna, ali pa naj si ga rajši sama doma napravlja.

Jesih rabimo v kuhinji ko pridevek h mnogim jedem, pa tudi ko zdravilo v boleznih.

§. 78. III. *Pripravljanje jedil*, sploh kuha imenovano, je gledé zdravja družine jako imenitno delo. Gospodinja naj se prizadeva, da so vse jedi vedno snažno, zdravo in okusno pripravljene. Zelo raznovrstni so načini za pripravljanje različnih jedil, toraj ne moremo tukaj o tem več omeniti. Vaja, zraven te pa dobra kuharska knjiga, boste mladej gospodinji svetovale.

E. SKRB ZA OBLEKO.

§. 79. Skrb za obleko je veletemeljita naloga gospodinji. Kajti obleka stane dosti denarja, nje pripravljanje in snaženje jemlje veliko časa. Govoriti nam je, kako naj gospodinja obleko kupuje, jo pripravlja, hrani in snaži.

I. §. 80. Gospodinja naj zelo premišljeno kupuje stvarine, iz kojih hoče sebi ali svojej družini obleko napraviti. Zato jej treba posebnih znanosti o pridelanji, dobroti in ceni tvarin (glej I Poglavlje, tvarinoznanstvo), razen tega pa mora še posebno vajena biti, da hitro spozna, kaj je boljše in trdneje, kaj slabše. — Varčna gospodinja si prizadeva tudi, da izve prodajalnice, ki imajo čvrsto, lepo in zmerno ceno blago. Olikana gospodinja skrbi vrh tega, da je obleka lepa; saj človeško oko gleda rado priljubljene osebe tudi v lepi obliki. To pa se ne doseže z gizdom in z lepoticjem, ampak z redom, se snago in z nekim harmoničnim vjemanjem vseh obstojnih delov obleke.

II. §. 81. *Pripravljanje obleke* za se in za deco je navadno tudi gospodinjino opravilo; največ se zgodi z šivanjem ali pa tudi z drugimi ročnimi deli, n. pr. ple-

tenjem i. t. d. Gospodinji, imajoči veliko družino, bode o tej zadevi šivalni stroj v veliko korist.

III. §. 82. Gospodinja pa mora še skrbeti, da se obleka čista in toliko časa, kolikor le mogoče, cela ohrani. Toraj naj posebno previdno ravna, da se obleka, ktera se je nosila, čisti in hrani.

1. Oblačilo se obesi in z indiškimi trstom stepe, potem se obleka čez mizo razgrne in s čisto krtačo dobro skrtači. — Blatna oblačila se še le snažijo, ko so popolnem suha. Zelo oprášena obleka se čisti s krtačo, ki je malo z vodo poškopljena. Tako osnaženo obleko spravi gospodinja v prostorno omaro, kjer niso oblačila pretesno drugo zraven drugega. Najbolj pazljivo pa naj vzlasti gospodinja ravna s kožuhovino in drugo zimsko obleko, da se je moli ne lotijo ter ne poškodujejo. — Dobro je, če iz kožuhovine prah dobro stepe, potem naj se jej nekoliko kafe pridene in v lanene rute zavito v zračno shrambo spravi.

§. 83. 2. K snaženji obleke spada tudi pranje perila ali belila (košulj, rut, rijuh, nogavic, prtov i. t. d.)

a) Predno se začne pranje, to zelo važno opravilo, naj odbere gospodinja en dan prej umazano perilo in sicer naj položi fino perilo, belo, pisano, vsako na poseben kraj; natanjko naj zapiše v zapisnik, koliko kozcev je te vrste i. t. d. Če le mogoče, naj se tudi raztrgano pred pranjem krpa in popravi.

b) Zdaj se vso perilo (toda belo, pisano, fino posebe) namoči v velikih žehtnikih, kjer ostane nekaj ur. Potem se začne pranje. Za to je človeška roka menda edino primerno orodje. Imajo sicer že nekatere stroje za to delo, vendar vsak trga perilo bolj ali manj. Izprano perilo se splakne najbolje na studenci ali potoku; potem se perilo namjili, vsak kos posebe. Sedaj se še le prične tisto delo, ki perilo prav beli, da je čisto; perilo se mora

namreč pariti ali žehtati z lugom. Lug se skuha iz vode in presejanega bukovega pepela in se večkrat preceja. Perilo se dene zopet v žehtnik in pokrije s trinitnikovim prtom tako, da prt visi čez žehtnik na vseh straneh. Potem začni prilivati vročo čorbo na prt; debeli pepel bode ostal ves na prtju, skozi trinitnik teče le lug, ker prav izpari perilo. Ko je žehtnik napolnen z lugom, tedaj pa začni lug spodaj odtakati in v kotel nazaj vlivati. Tako se kotel napolnuje in zopet izliva v žehtnik kakih šestkrat. Nazadnje pa pusti žehtnik s perilom in lugom vred blizo 7 ur stati.

Tiskana tkanina zobcev in družega finega perila se ne sme žehtati, ampak izpere se le z mjlom v mlačni vodi.

c) Drugi dan se perilo z lugom spere, nese se k potoku; tam se mora dobro splakniti in tedaj še le sme gospodinja reči, da ga je sprala.

§. 84. d) Sprano perilo se zdajci obesi, da se posuši. Potem naj prešteje gospodinja raznotere kosce, ter gleda v zapisnik, da se prepriča, če se nij nič zgubilo. Bolj okorno perilo, kakor rijuhe, prti i. t. d. se namočijo malo in prevaljajo, potem z vročim jeklom preglajajo. Bolj fina roba n. pr. vratniki, krila i. t. d. se še skrobom včvrsté in potem še le preglajajo. Jeklo naj ne bode prevroče, da se perilo ne žge.

Predno spraviš perilo v omaro, treba je še natanjko pregledati kos za koscem, če je vse popravljeno in kar pa še nij, naj se še hitro popravi.

Tu naj omenimo še nekaj malega o spiranji. Sadjeve madeže odpraviš, če jih z gorečim žvepljem obelješ, potem pa dobro spereš. Tintni madeži se zmencajo sè stolčeno zajčjekisljeno soljo, drže naj se čez vodni par in se speró z mlačno vodo. Oljnate ali smoljne lise se spravljajo z salmjakovcem. Pri barvanj robi naj bode perica zelo previdna, kajti barvam škodujejo neke kemične snovi.

F. SKRB ZA ZDRAVJE DRUŽINE.

§. 85. Blaga gospodinja skrbi z vsemi svojimi močmi za zdravje svoje družine; ona zna: I. bolnikom dobro postreči, II. od udov družine kolikor le mogoče bolezni odvrčati, III. ve tudi v nesrečah pomagati.

I. Bolnikova postrežba.

§. 86. 1. Veselje in smeh zgineta iz hiše, kojo bo-
lezen obišče. Gospodinja stiska žalost srce, a vender ne
zgubi zaupanja ter se prizadeva, da bolniku dobro postreže
in mu zopet k zdravju pomaga. Ta njena naloga je neiz-
merno važna, kajti natanjšna in marljiva postrežba v
bolezni navadno več opravi, nego vsa zdravila. Prva dolž-
nost je tedaj, zdravnika poklicati brž, ko se ne more
razsoditi, kaj je bolniku in sicer naj se pozove le vrl
izurjen zdravnik.

2. Kadar pride zdravnik, tedaj mu povej vse bole-
čine bolnikove, poslušaj pazljivo njegova povelja, in spol-
nuj jih natanjšno. Glej pogosto na uro in daj zdravilo
vedno ob določenem času in toliko, kolikor je zdravnik
zapovedal. Posebno pri otrocih se ne smeš dati prego-
voriti o tej zadevi, ako je zdravilo grenko, tu moraš, če
tudi s težkim srcem, silo rabiti, da bolnik zdravilo
povžije. Nikdar pa ne smeš bolniku dati takih jedi, zastran
kterih nijsi poprej zdravnika vprašala.

§. 87. 3. Priskrbi bolniku mehko, snažno postelj
z gorko odejo v zračnej stanici, ki ima tiho lego. Mir,
blagi mir je navadno največja potreba bolnemu človeku;
zatoraj odpravi otroke iz izbe in skrbi, da ne bode hrupa
in šundra v hiši. Spanja ne moti nikdar, razen če bolnik
mora zdravila jemati. Po nobeni ceni pa ne delaj bolniku
skrbí, ampak določuj, če le mores, za tiste dni sama v
hišnih zadevah. Ne puščaj nadležnih obiskovalcev k bolniku,

tolaži ga z milo besedo in zbujaj upanje v njem. Če nij bolezen prehuda, takrat je bolniku v postelji dolg čas, zatoraj bode dobro, če mu časi kaj mičnega in zabavljivega pripoveduješ ali čitaš.

4. Bodi bolniku vedno blaga in potrpežljiva strežnica, ne daj mu slišati žal besede, pretrpi, če je bolnik nevoljen in čmeren, to izvira iz bolezni. Skrbi za vsakoršno polajšavo, prestiljaj postelj večkrat in skrbi za snago v izbi. Z eno besedo, bolniška postelj daje gospodinjini lepo priliko, vse blage njene lastnosti pokazati.

§. 88. 5. Tukaj moramo pristaviti, naj ima vsaka gospodinja, zlasti pa taka, ki ima oddaljenega zdravnika, nekaj navadnih in najbolj potrebnih zdravil vedno v hišnej zalogi n. pr. nekoliko magnezije, salmjakovca, „hofmanovih“ kapljic, lanenega semena, nekaj kamilie, melise, lipovega cvetja, zalepila za rane i. t. d. Ta zdravila naj se rabijo le v začetku kake bolezni ali v naj huji sili, če nij zdravnika dosti hitro k bolniku. Najbolje, najzanesljivejše zdravilo pri vsaki bolezni zapiše le zdravnik.

§. 89. II. Gospodinjina dolžnost je pa tudi, da kolikor se le da, pospešuje vse pogoje, kateri so potrebni za njeno lastno zdravje in njene družine. Ti so v ožjem in v širjem pomenu oni, koje smo v §. 20. I. pri gojitvi otrok že navedli. Blaga gospodinja si prizadeva tedaj, da je zrak v stanicah čist in primerno gorek, da so jedi zdrave in starosti in delu posameznih primerne, da obleka nij niti prehladna niti pregorka; razen tega pa skrbi, da so vsi udje družine med sabo v lepem miru, kajti jeza in tegota životu zelo škodujeta.

§. 90. III. Po naključbi neugodnih okoliščin se pripeti časi v hiši kaka nesreča, da se namreč kdo na telesu zelo poškoduje. Tu je poglobitna reč, da gospodinja od strahu ne obupa, ampak bistroumno nesrečnežu vsaj toliko časa pomaga, da zdravnik dojde.

Na opekline naj se devljejo platneni kosci, ki so namočeni v lanenem olji, v svinčnem kisu ali pa v galunovi razvezi i. t. d. Vreznine naj se lečijo z zalepilom ali z ovezanjem. Na udarce ali padce naj se devlje sneg ali led, če tega nij, pa mrzla, z jesi hom okisana voda. Če kri močno teče, naj se rana kolikor mogoče trdno obveže ali pa s prstom zamaši. — Pri notranjem krvavenji naj se položi bolnik vznak, ter se mu da piti cukrene, z jesi hom in sè soljo namešane vode. Tudi galun pomaga zoper krvavitev. — Oso ba, ki je v medlevicah, naj se nese na zrak, odvežejo naj se jej vsi traki in oblačila, drži naj se jej jesi h ali salmjakovec pod nos, v usta pa naj se jej dade vina ali nekoliko „hofmanovih“ kapljic.

Pri ostrupljenji bodi prva skrb, da se spravi strup iz želodca, bolnik mora bluvati. Da se nesrečnej osobi toraj nekaj stopljenega surovega masla z mlačno vodo, mlačnega mleka ali beljaka piti. Če je človeka kaka žival (škorpijon, bučela, kača) vjela, naj se rane z oljem, mlekom, ali se salmjakovcem dobro zmijó.

G. GOSPODINJINO RAČUNSTVO.

§. 91. Kakor vsako važno, dobro osnovano opravilo, tako mora imeti tudi gospodinstvo svojo računsko knjigo, kjer gospodinja vse dohodke in stroške zaznamova. Vsaj gre lep del zaslužka, ki si ga je mož z velikim trdom pridobil, gospodinja skozi roke za mnogotere potrebe vsakdanjega življenja. Natanjčen račun razodeva tu gospodarju in gospodinja, koliko denarja jima treba za hišo, hrano, obleko i. t. d. — in koliko se da prihraniti.

Ker so stroški mnogi in raznovrstni, zavoljo tega treba gospodinja dveh knjig. V prvo zapisuje stroške za kuhinjo, v drugo pa štroske za obleko i. t. d. Računska knjiga naj bo tako-le razdeljena:

Januar 1876	Predmet	Dohodki		Stroški	
		gl.	kr.	gl.	kr.
	Prenos:				
1					
2					

V predalček na levi strani pride dan, kedaj se je kaj nakupilo ali prodalo, v srednji največji prostor se zapiše kupljeni predmet, v predalčka na desni pa se zapišejo v prvi dohodki, v drugi pa stroški in sicer v goldinarjih in v krajcarjih. Kadar je stran vsa napisana, se sešteje vsi posamezni zneski in se spodaj zaznamova skupni znesek, koji naj se na prihodnej strani ko prenos zapiše.

Ti računski knjigi vedno v lepem redu imeti, bodi varčni in redoljubni gospodini ponos.

H. VEDENJE DO POSLOV.

§. 92. Blagočutna gospodinja se z svojimi delalci in delalkami zmerom pristojno vede.

1. Ona skrbi, da vsi posli dobé o pravem času živež in počitek; vsakemu da, kar mu gre. Plača ne sme nikoli zaostajati.

2. Razen tega pa tudi tirja, da vsak stori svojo delo in da se vede vsak čas popolnem pošteno. Ošabneže, lenuhe, opravljivke naj odpravi pri prvi priliki.

3. Res je, da sedaj po pravici tožijo gospodarji in gospodinje, da ne morejo več dobiti poštenih, zvestih in delalnih dekel. Ali pri tem pozabljajo, da so tega nekaj tudi oni sami krivi. Ako vedno le tirjaš delo in delo, in ne privoščiš delalcu časi kakega priboljška, ako vedno ukazuješ in grajaš in nemaš prijazne besede, ampak vedno osorno lice, ako tako ravnaš, ne bodeš imela dobrih služabnikov in služabnic. — Kajti svojega delalca moraš ohraniti pri dobri volji, saj je delo z veseljem in z ljubeznijo storjeno boljše in hitreje nego ono, ki se je vršilo med kletvijo in nevoljo.

4. Gospodinja naj izpodbuja posle h krščanskemu življenju in naj jih ne ovira, če se hočejo Božje službe ob praznikih vdeleževati. Če posel zboli, naj ga gospodinja ne odpravi koj iz hiše, temuč naj mu doma postreže. Še le, ako se vidi, da bode bolezen huda in dolgo trajala, tedaj naj ga spravi v bolnišnico.

§. 93. 5. Gospodinja naj se seznani s postavami o razmerah med gospodarji in posli. Te-le so :

a) Vsak posel, ki v službo stopi, je dolžen, vsaj 14 dni v službi ostati. Če pa dekla gospodinji, ali pa nasprotno gospodinja dekli naznani, da bode iz službe stopila, tedaj ima posel pravico, še 14 dni v službi ostati in tudi polumesečno plačo dobiti. Ako pa ima gospodinja važne vzroke, da deklo nemudoma odpravi, mora jej za polu meseca plače dati.

b) Vsak posel naj ima svojo službino ali domovinsko knjižico, kjer je zapisano njega ime, rojstni kraj, starost i. t. d. Ko je službo nastopil, mora se pri županstvu oglasiti; če se to kmalo ne zgodi, bode gospodinja h kazni od 5 gl. ali še več obsojena.

c) Ko posel iz službe izstopi, napiše mu gospodinja spričalo o njegovem vedenji, pridnosti, zvestobi i. t. d. Spričalo naj ima kolek ali štempelj od 15 kr. Zopet je treba, da se posel izstopivši iz službe, pri županstvu oglasi.

Kazalo.

	Stran
Uvod	3
Prvi del.	
<i>Prvo poglavje.</i>	
I. Učiteljica — A. Učiteljičin poklic	6
B. Učiteljično izobražanje	8
Drugi del — Otrok.	
I. Otroško telo	10
II. Duša — A. Nje cena — B. Duševne moči	12
C. Izobraževanje duševnih moči	16
Tretji del — Učilnica.	
A. Zunanja učilnična oprava	24
B. Notranja učilnična oprava	25
I. Šolsko vodstvo	28
II. Metoda	28
Drugo poglavje.	
<i>O posebni metodiki.</i>	
I. Splošno opravilo	33
II. Učilno ravnanje pri podučevanji o kačkanji	35
III. Učilno ravnanje pri podučevanji o pletenji	38
IV. Učno ravnanje pri podučevanji šivanja	45
V. Učno ravnanje pri zaznamovanji	50
VI. Učno ravnanje pri podučevanji vezanja	52
VII. Učno ravnanje pri podučevanji mreženja	53
VIII. Učno ravnanje pri podučevanji prirojevanja	54
IX. Učno ravnanje pri podučevanji o krpanji in popravljanji perila in obleke	55
X. Učno ravnanje pri podučevanji o tvarini in orodjih za delo	60
XI. Učno ravnanje pri podučevanji o gospodinstvu	60

Drugi del.*Prvo poglavje.***1. Tvarinoznanstvo.****A. Tvarine iz rastlinstva.**

I. Lan	61
II. Konoplja	65
III. Bombaž	66
B. Tvarine iz živalstva I. Volna	67
II. Svila	69
C. Rudnistvo	71
2. Orodje za delo	72

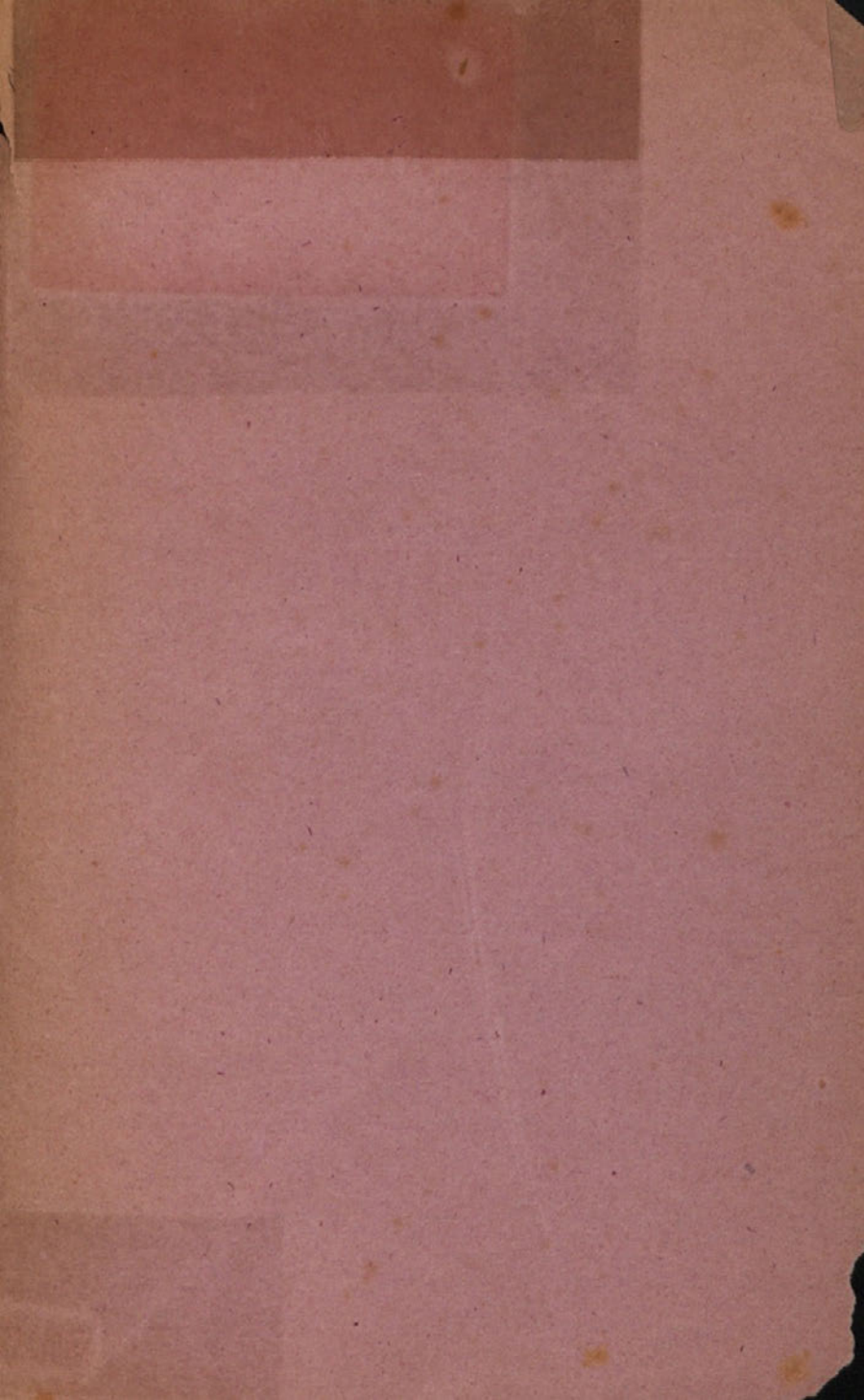
Drugo poglavje.*Gospodinoznanstvo.*

A. Gospodinji potrebne lastnosti	74
B. Odgojitev malih otrok	77
C. Skrb za stanovanje	80
D. Skrb za živež	86
E. Skrb za obleko	97
F. Skrb za zdravje družine	100
G. Gospodinjino računstvo	102
H. Vedenje do poslov	103

Popravki.

Stran 1 —	2. vrsta od spodaj :	žaložila	—	beri :	založila
„ 17 — 16.	„ „	zgoraj : II.	—	beri :	3.
„ 23 — 5.	„ „	„ : st. 6.	—	beri :	št. 6.
„ 23 — 10.	„ „	spodaj : glei	—	beri :	glej
„ 25 — 13.	„ „	zgoraj : palec,	—	beri :	črevelj
„ 28 — 5.	„ „	spodaj : otroško	—	beri :	otroško
„ 45 — 11.	„ „	zgoraj : spletk	—	beri :	spletla
„ 50 — 1.	„ „	„ : delostvorov	—	beri :	delotvorov
„ 61 — 3.	„ „	„ : delu	—	beri :	delo
„ 71 — zadnja „	„ „	spodaj : cerkeno	—	beri :	cerkveno

745/749

STUMPF I A.

Poduk

Šo Domč 35995

70066670

GORIŠKA KNJIŽNICA

COBISS